

**EESTI VALITSUSE VASTUS PIINAMISE JA EBAINIMLIKU
VÕI ALANDAVA KOHTLEMISE VÕI KARISTAMISE
TÕKESTAMISE EUROOPA KOMITEE (CPT) RAPORTILE
EESTI KÜLASTUSE KOHTA, MIS TOIMUS 30. MAI KUNI 6.
JUUNI 2012**

SISUKORD

1. RIIKLIK ENNETUSASUTUS.....	4
Kommentaariid.....	4
2. SISEMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED.....	5
2.1 Eelmärkused.....	5
Soovitused.....	5
2.2 Väärkohtlemine.....	5
Soovitused.....	5
Kommentaariid.....	5
Teabepäringud	6
2.3 Põhilised õiguskaitsemehhanismid isikute väärkohtlemise vastu	7
Soovitused.....	7
Kommentaariid.....	10
Teabepäringud	10
2.4 Kinnipidamistingimused.....	10
Soovitused.....	10
Kommentaariid.....	12
Teabepäring	12
3. JUSTIITSMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED	13
3.1 Eelmärkused.....	13
Soovitused.....	13
Kommentaariid.....	13
3.2 Väärkohtlemine.....	14
Soovitused.....	14
Kommentaariid.....	16
Teabepäringud	17
3.3 Tallinna Vangla.....	18
Soovitused.....	19
Kommentaariid.....	21
3.4 Viru Vangla	21
Soovitused.....	21
Kommentaariid.....	23
Teabepäringud	25
3.5 Tervishoiuteenused mõlemas vanglas	28
Soovitused.....	28
Kommentaariid.....	29
Teabepäringud	31

3.6 Vangide toitlustamine	31
Soovitused.....	31
3.7 Muud probleemid.....	32
Soovitused.....	32
Kommentaariid.....	35
Teabepäringud	35
4. SOTSIAALMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED.....	37
4.1 Eelmärkused.....	37
Teabepäringud	37
4.2 Väärkohtlemine.....	37
Soovitused.....	37
Kommentaariid.....	38
4.3 Elamistingimused	38
Soovitused.....	38
Kommentaariid.....	38
Teabepäringud	39
4.4 Ravi.....	39
Soovitused.....	39
Teabepäringud	39
4.5 Personal.....	40
Soovitused.....	40
Kommentaariid.....	40
4.6 Ohjeldusmeetmed	40
Soovitused.....	41
Kommentaariid.....	42
Teabepäringud	42
4.7 Õiguskaitsemehhanismid	43
Soovitused.....	43
Kommentaariid.....	43
Teabepäringud	43
5. KAITSEMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED (TALLINNA VAHIPATALJONI BARAKID) 45	45
Soovitused.....	45
Kommentaariid.....	45
Teabepäringud	45

1. RIIKLIK ENNETUSASUTUS

Kommentaariid

- ***CPT soovib kaaluda õiguskantsleri kantseleis riikliku ennetusasutuse ülesannetega tegeleva eraldiseisva üksuse või osakonna loomist (punkt 9).***

Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevalt on õiguskantsler põhiseaduslik institutsioon ning sellest tulenevalt on õiguskantsleril ainuõigus Õiguskantsleri Kantselei töökorralduse ja struktuuri kehtestamiseks või muutmiseks.

Enne ja ka peale riikliku ennetusasutuse funktsiooni sätestamist õiguskantsleri seaduse (ÕKS) § 7 lõikesse 7, on tõsiselt kaalutud erinevaid võimalusi, kuidas kõnealust kohustust kõige efektiivsemalt piiratud ressursidega täita. Valik on olnud mitte moodustada Õiguskantsleri Kantseleisse eraldi iseseisvat struktuuriüksust riikliku ennetusasutuse ülesande täitmiseks.

Tuleb arvestada, et Eesti on võrdlemisi väike riik ning samuti ka Õiguskantsleri Kantselei asutusena. Kõige praktilisem viis riikliku ennetusasutuse funktsiooni täitmist korraldada on selliselt, et õiguskantsleri nõunikud spetsialiseeruvad konkreetsele valdkonnale ja tegelevad selle kõikide aspektidega. Praktikas tähendab see seda, et ametnik tegeleb ühes valdkonnas kaebuste lahendamise, kontrollkäikude läbiviimisega, põhiseaduslikkuse järelevalvega jne. Esmapilgul võib see tunduda ühe ametniku jaoks liiga suure töökoormusena, kuid tegelikkuses on selline töökorraldus näidanud ennast igati efektiivsena. Nimelt kujundab kirjeldatud meetod ametnikust oma valdkonna spetsialisti, kellel on põhjalikud teadmised nii teooriast kui ka praktikast ning kes suudab tuvastada olemasolevaid ja tulevikus esilekerkivaid probleeme. Õiguskantsler mõnab, et teoorias võib näida vastuolulisena ühest küljest ombudsmani pädevus kui reaktiivne tegevus ning teisalt ennetusasutuse proaktiivne funktsioon. Õiguskantsler on seisukohal, et praktikas selline võimalik konflikt ei avaldu, sh järelevalveasutuste ega seal kinni peetud isikute jaoks. Igal kontrollkäigul selgitatakse õiguskantsleri pädevust ja toimimisviise. Vastupidi, ombudsmani pädevuse raames kaebustest nähtuv teave on oluliseks sisendiks kontrollkäikude kavandamisel, aga samuti süsteemsete puuduste avastamisele, mis on ühtlasi ennetusasutuse oluliseks ülesandeks.

2. SISEMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED

2.1 Eelmärkused

Soovitused

- ***Eesti valitsus peaks tegema võimalikult kiiresti täieliku lõpu eelvangistuses viibijate ja süüdimõistetute hoidmisele arestimajades (punkt 11);***

Kohtu poolt õiguserikkumise toime panemises süüdi mõistetud isikud kannavad karistust vanglas. Väärteo toime panemises süüdi mõistetud kannavad karistust arestimajas. Maksimaalne väärteo eest määratud karistus on 30 päeva aresti. Vahistatuid ja süüdi mõistetud isikuid hoitakse arestimajas vaid ametlike menetlustoimingute tegemise ajal ning nad viiakse vanglasse tagasi esimesel võimalusel pärast toimingute teostamist.

- ***Eesti valitsus peaks rakendama meetmeid tagamaks, et eelvangistuses viibijate uurimiseesmärkidel tagasi arestimajja paigutamist taotletakse ja lubatakse ainult väga erandlikel juhtudel ning ka siis ainult konkreetsetel põhjustel ja võimalikult lühikeseks ajaks; järelevalvet teostavad prokurörid peaksid kõiki politseiuurijate poolseid sellise tagasipaigutamise taotlusi hoolikalt uurima (punkt 12);***

Me toetame põhimõtet, et ametlike menetlustoimingute teostamiseks arestimajja paigutatud vahistatud või süüdi mõistetud isikuid hoitakse arestimajas ainult menetlustoimingute teostamise ajal. Selleks on kehtestatud kord, mille kohaselt peab menetlustoiminguid teostav ametnik esitama inimese arestimajas kinnipidamiseks vastava taotluse arestimaja juhile. Arestimaja juht rahuldab taotluse või lükkab selle tagasi. Prefektuuride kriminaalbürood koos prokuratuuriga kontrollivad pisteliselt vahistatud inimeste kinnipidamise vajalikkust tõkendina ning seda, kas tõkendina kasutatakse võimalust, et inimene annab allkirja elukohast mittelahkumise kohta.

- ***eelvangistuses isikuid ei tohiks enam Narva Arestimajja tagasi paigutada, kuni linnas asuv uus arestimaja kasutusse antakse (punkt 13).***

Ida Prefektuuri Narva politseijaoskonna vana arestikamber suleti 30. jaanuaril 2013.a.

2.2 Väärkohtlemine

Soovitused

- ***Tallinna Ida Politseijaoskonna personalile tuleks meenutada, et mis tahes kujul väärkohtlemine, kaasa arvatud ähvardused, on lubamatud ja nende eest karistatakse vastavalt nõuetele (punkt 14).***

Kommentaariid

- ***Komitee usub, et Eesti valitsus meenutab politseinikele ka edaspidi regulaarselt, et kinnipidamise käigus ei tohi kasutada rohkem jõudu kui see rangelt vajalik on ning et kui isiku üle on juba kontroll saavutatud, siis ei õigusta miski nende löömist (punkt 14);***

Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 28. detsembri 2011. a. käskkiri nr. 475 "Politsei- ja Piirivalveameti politseiametnike eri- ja füüsilise ettevalmistuse nõuded ja kord" sätestab, et iga politseiametnik peab osalema enesekaitse ja taktikalisel treeningul kord iga kuue kuu järel ja laskmistreeningul kaks korda iga kuue kuu järel. Treeningud sisaldavad otsese jõu kasutamise tehnikaid ja selle proportsionaalsust ja õiguslike aluseid. Treeningul käsitletakse ka probleeme, mis on tekkinud praktikas jõu kasutamisel. Lisaks sellele, on politseiametnikud kohustatud tegema kord aastas otsese jõu (jõu ja erivahendite) kasutamise ja tulirelvade käsitlemise eksami. Treeningu sisu: politseinike otsese jõu kasutamise oskused, põhiteadmised turvataktikast, koostöö oskused (nt tööde jaotus meeskonnas, kommunikatsioon), raadiojaama kasutamise oskus ning oskus isikuid kontrollida ja kinni pidada ning otsese jõu kasutamise õiguslike aluste tundmine ja oskus neid rakendada.

Treeningut viivad läbi politseiinstruktorid, kes on läbinud instruktorite koolituse, kus käsitletakse tehniliste vahendite ja jõu kasutamist ning jõu kasutamise õiguslikke aluseid. Prefektuurides toimuvatel treeningutel rõhutavad instruktorid kõnealuse küsimuse tähtsust ning selgitavad, kuidas tekivad vead ning kuidas neid tulevikus vältida. Samuti arutatakse arestimaja juhtide korralistel riiklikel kohtumistel arestimajades tekkinud probleeme. Politseiametnikele korraldatud jõu kasutamise treeningutel on instruktorid rõhutanud ja rõhutavad jätkuvalt probleemi tähtsust ning ametialase käitumise olulisust ning emotsioonidele järeleandmise lubamatust.

Ametniku jõukasutus ametikohustuste täitmisel peab jääma vajalikkuse piiridesse ning vastama saavutatavale eesmärgile. Karistusseadustiku § 291 sätestab karistuse ametialaseid ülesandeid täitva ametiisiku poolt relva, erivahendi või vägivalda ebaseadusliku kasutamise eest. Politsei järelevalve tegevusi reguleerib politsei- ja piirivalveseaduse 2¹. peatükk.

- **Eesti valitsuselt nõutakse Tallinna Arestimaja personalile meenutamist, et kinnipeetavate sõnaline väärkohtlemine on lubamatu ja selle eest karistatakse vastavalt nõuetele (punkt 15).**

Politseinike koolituse korraldust on kirjeldatud eelmises lõigus. Lisaks muudele oskustele keskendutakse ka ametnike suhtlemisoskustele.

Teabepäringud

- **Punktis 16 viidatud kahes kohtumenetluses tehtavad otsused (punkt 16);**
- **seoses perioodiga 2012. aasta 1. jaanuarist käesoleva ajani:**
 - **politseinike vastu esitatud väärkohtlemise kaebuste arv ja nende tulemusena algatatud kriminaal/distsiplinaarmenetluste arv;**
 - **ülevaade politseipoolse väärkohtlemise kaebuste järel kohaldatud kriminaal/distsiplinaarkaristustest (punkt 16).**

2012. aastal esitati politseinike vastu viiskümmend seitse (57) väärkohtlemise kaebust. 31 juhul ei algatatud pärast esialgset kontrolli menetlust ja 16 juhul lõpetati menetlus süüteo koosseisu puudumise tõttu.

Käimasolevate kriminaalmenetluste kohta selgitame järgmist. Kriminaalmenetlused 11210000064, 11210000083 ja 12210000013, mille kohaselt kahtlustatakse, et patrullpolitseinikud A.A. ja U.N. kasutasid inimeste kinnipidamisel käeraudu ja põhjendamatu vägivalda (pidasid J.T kinni õiguslike alusteta, kasutasid õigusevastaselt käeraudu ja ülemäärast füüsilist jõudu J.T kallal, põhjustades sellega valu ja tervisekahjustuse), kokku kaheksa intsidenti. Üldmenetlus prokuratuuris. Kriminaalmenetlus 12210000066, mille kohaselt kahtlustatakse, et arestimaja konvoitöötaja V.B. kasutas põhjendamatu jõudu (ületas piirid jõu kasutamisel, s.t. pani politsei ja piirivalve seaduse järgi ilma õigusliku aluseta M.P.-le, kes oli arestimajja kainenema toodud, käeraudad ning turvakontrolli teostamisel väänas M.P. käed selja taha, tekitades sellega valu. Pärast seda kohtles V.B. M.P. –d alandaval ja ebaväärikal viisil, s.t. paiskas M.P. arestimaja vastuvõturuumi põrandale, tõstis ta 40 sekundi pärast üles ning viis ta leti juurde, väänates M.P. käsi selja taha, tekitades sellega valu; kohe seejärel viis V.B. M-P kinnipidamiskambrisse ja kinnitas käeraudadega M.P ühe käe ühe nari ja teise käe teise nari külge nii, et M.P. ei saanud liigutada ja jättis ohvri sellisel viisil naride külge aheldatuna pikemaks ajaks). Kokku neli intsidenti. Üldmenetlus prokuratuuris.

Kriminaalmenetlus 12210000061, mille kohaselt kahtlustatakse et patrullpolitseinik S.N. kasutas põhjendamatu jõudu kontrollitava isiku kallal (lüües (ühe korra) jalaga lamavat joores isikut). Menetlus lõpetati prokuratuuris kriminaalmenetluse koodeksi paragrahv 202 alusel (kriminaalmenetluse lõpetamine kuna puudub avalik menetlushuvi ja süü ei ole suur) 600 EUR maksmisel riigituludesse.

2.3 Põhilised õiguskaitsemehanismid isikute väärkohtlemise vastu

Soovitused

- ***Eesti valitsus peaks tegema veel pingutusi, et praktikas täielikult jõustada politsei poolt kinnipeetute õigust teavitada vahetult nende vabadusekaotuse alguses oma olukorrast lähisugulast või muud kolmandat isikut. Samuti peaks kinnipeetavatele andma tagasisidet selle kohta, kas nende sugulast või muud kolmandat isikut õnnestus nende kinnipidamisest teavitada (punkt 18);***

Lähisugulast või kolmandat isikut teavitatakse kinnipidamisest esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui kinnipidamisasutusse paigutamisel. Praktikas teavitatakse mõne tunni jooksul alates kinnipidamisest, pärast kiireloomuliste menetluste teostamist. Politsei- ja Piirivalveamet ei ole mitteteavitamise kohta saanud ühtegi kaebust.

Põhiseaduse § 21 sätestab, et igaühele, kellelt on võetud vabadus, teatatakse viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele. Kuriteos kahtlustatavale antakse viivitamatult ka võimalus valida endale kaitsja ja kohtuda temaga. Kuriteos kahtlustatava õigust teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele võib piirata ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Kedagi ei tohi vahi all pidada üle neljakümne kaheksa tunni ilma kohtu sellekohase loata. Kohtu otsus teatatakse vahistatule viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil. Kriminaalmenetluse koodeksi § 133 sätestab selged eeskirjad vahistamisest teatamise kohta. Vastavalt eelnimetatud paragrahvi lõikele 1 peab eeluurimiskohtunik või kohus isiku vahistamisest teatama kohe vahistatu lähedasele ja tema töökohta või õppimise kohta.

Vastavalt põhiseadusele on inimeste õigused tagatud ka madalamal seisvate õigusaktidega. Arestimaja sisekorraeeskirja § 8 sätestab kinnipeetu õiguse teavitada (kinnipeetu valikul) lähedast kinnipidamisest. Vastav arestimaja ametnik kontrollib, kas teavitamise õigus on tagatud välja arvatud juhtudel, kui seadus näeb ette teisiti. Politseinikud on kohustatud järgima kõiki eelnimetatud õigusakte.

- **vastavaid õigusnorme tuleks muuta nii, et kõik vahistamisest teavitamise õiguse suhtes kehtivad erandid oleksid selgelt määratletud ning et neid kohaldataks nii lühiajaliselt kui võimalik (punkt 19);**

Kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku § 217 lg 10 kohaselt antakse kahtlustatavana kinnipeetule võimalus teatada kinnipidamisest oma valikul vähemalt ühele oma lähedasele menetleja kaudu. Kui teavitamine kahjustaks kriminaalmenetlust, võib teatamise võimaldamisest prokuratuuri loal keelduda. Otsus lähedase isiku teavitamisest keeldumisest tehakse alati lähtudes konkreetse juhtumi asjaoludest ning see peab olema põhjendatud. Kui konkreetsetel juhtumil teavitamisest keeldumise asjaolud on ära langenud, siis teavitatakse. Prokuratuuri otsuse peale on võimalik esitada kaebus.

Selgitame siinkohal veel, et kuna käesoleval ajal arutatakse Euroopa Liidu direktiivi eelnõu, mis reguleerib ka kinnipidamisest teavitamist, siis selle vastuvõtmisel on Eestil kavas siseriiklik õigus direktiivi valguses üle vaadata ning vajadusel teha vajalikud muudatused.

- **asjakohast seadusandlust tuleks muuta nii, et politseil oleks kohustus viivitamatult teavitada alaealise kriminaalasjas kahtlustatavana kinnipidamisest tema lapsevanemat, hooldajat või eestkostjat (punkt 20);**

Isiku teavitamine on reguleeritud ka politsei ja piirivalve seaduses, mille § 7³³ lg 2 kohaselt tuleb kinnipeetud isikule viivitamata teatada talle arusaadavas keeles ja viisil tema kinnipidamise põhjus, teha teatavaks tema õigused ning anda võimalus teatada kinnipidamisest oma lähedasele. Kui kinnipeetud isik viibib seisundis, mille tõttu ta ei ole võimeline kinnipidamisest oma lähedasele teatama, teavitab politsei viivitamata tema lähedast, kui see on võimalik. Kui kinnipeetud isik on alaealine või muu piiratud teovõimega isik, teatab politsei isiku kinnipidamisest esimesel võimalusel tema seaduslikule esindajale, kui see on võimalik. Kinnipeetud isiku nõudmisel antakse talle võimalus teatada kinnipidamisest esindajale. Hetkel kriminaalmenetluse seadustikus vastav regulatsioon puudub ning seaduse täiendamise vajalikkus on kaalumisel.

- **Eesti valitsus peaks rakendama meetmeid tagamaks, et advokaadi viibimine väärteos kahtlustatavana kinnipeetud alaealise politseiülekuulamise juures oleks kohustuslik (punkt 22);**

Vastavalt kehtivale väärteomenetluse seadustikule on menetlusalusel isikul väärteomenetluses õigus kaitsja abile ning võtta kaitsjaga ühendust alates tema kinnipidamisest või muu esimese menetlustoimingu tegemisest ning menetleja peab võimaldama menetlusalusel isikul kasutada viimasel olemasolevaid sidevahendeid kaitsjaga ühenduse võtmiseks (§ 19 lg 1 p 2, lg 2).

Lisaks on käesolevaks ajaks ettevalmistatud väärteomenetluse seadustiku eelnõu. Eelnõu näeb täiendavalt ette, et kui menetlusalusel isikul puuduvad endal sidevahendid, peab menetleja edastama teate menetlusaluse isiku taotlusel viimase kaitsjale või seaduslikule esindajale (lapsevanem) väärteomenetluse alustamise kohta (§ 27 lg 4). Seega on alaealisel isikul õigus taotleda ka seadusliku esindaja teavitamist ja menetlustoimingul osalemist.

Väärteomenetluses on kaitsja osavõtt kohustuslik alates kohtumenetlusest kui menetlusalune isik on 14-18 aastane või ta ei ole psüühikahäire tõttu ise suuteline end esindama /kaitsma (§ 19 lg 3). See tähendab, et kui 14-18 aastastele alaealistel ja psüühikahäirega isikutel endil puuduvad võimalused kaitsja teenuse eest tagamiseks, siis määratakse kaitsja neile kohtumenetluse ajaks riigiõigusabi korras.

- **Eesti valitsus peaks võtma vastu konkreetsed õigusnormid seoses politsei poolt kinnipeetud isikute õigusega arstiabile, mis vastaksid täielikult punkti 24 kolmandas lõigus toodud nõuetele (punkt 24);**

Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor kooskõlastas 1. detsembri 2011. a. käskkirjaga nr. 422 „Kinnipeetute esmase tervisekontrolli juhendi ja esmase tervisekontrolli akti”. Vastavalt eelnimetatud juhendile hindab tervishoiutöötaja või arestimaja ametnik ametliku pädevuse piires kinnipeetu tervist välise vaatluse ja kinnipeetu küsitlemise teel enne kinnipeetu paigutamist arestikambris. Meditsiiniõe kvalifikatsiooniga tervishoiutöötajad on läbinud piisava koolituse nende toimingute teostamiseks. Seetõttu arvame, et arsti kvalifikatsiooniga töötajate kaasamine esmase tervisekontrolli teostamiseks ei ole proportsionaalne ega otstarbekas.

Vastavalt põhiseaduse paragrahvile 28 on igaühel õigus tervise kaitsele. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. Vastavalt arestimaja sisekorraeeskirja § 10 lõikele 3 korraldatakse vajadusel kinnipeetule meditsiiniline läbivaatus tervishoiuteenuse osutaja poolt. Arestimajas jälgitakse pidevalt kinnipeetute füüsilist ja vaimset tervist; vajadusel teostatakse kontrolle ja haigeid kinnipeetuid ravitakse arestimajas saadaolevate vahenditega. Vastavalt arestimaja sisekorraeeskirja § 30 lõikele 2 tagatakse kinnipeetule ööpäevaringse vältimatu abi kättesaadavus, kutsudes vajadusel kiirabiteenuse osutaja või saadetakse kinnipeetu tervise teenuse osutaja juurde. Arestimaja sisekorraeeskirja § 30 lõige 3 sätestab, et kui kinnipeetu vajab ravi, mille andmiseks puudub arestimajas võimalus, saadetakse kinnipeetu tervishoiutöötaja saatekirja alusel valve all ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde tervishoiuasutusse või vanglasse. Vanglates on hästivarustatud haiglad, kus saab anda kõrgetasemelist meditsiiniabi.

- **Eesti valitsust peaks astuma koheseid samme tagamaks kõigi arestimajadesse vastuvõetud isikute viivitamatu põhjalik kontroll tervishoiuteenuse osutaja poolt. Selle kontrolli järel koostatud raport peab sisaldama järgmist: (i) kõik põhjalikul läbivaatusel põhinevad objektiivsed meditsiinilised leiud, (ii) kõik isiku enda poolt tehtud avaldused, mis on arstliku läbivaatuse jaoks olulised (kaasa arvatud tema kirjeldus oma tervisliku seisundi kohta ja kõik väärkohtlemise kaebused), ning (iii) tervishoiutöötaja järeldused, arvestades punktides (i) ja (ii) toodud ning tuues võimalikul määral välja esitatud kaebuste ja objektiivsete leidude kokkulangevused. Alati, kui registreeritakse kehavigastusi, mis langevad kokku kinnipeetava kaebustega väärkohtlemise kohta (või mis kaebuste puudumisel siiski viitavad väärkohtlemisele), tuleb raportid kõnealuse isiku soovist olenemata süstemaatiliselt vastavale prokurörile esitada (punkt 25);**

Arestimaja sisekorraeeskirja § 10 lõige 1 sätestab, et enne kinnipeetu kambris paigutamist hindab arestimaja ametnik isiku tervislikku seisundit tema välise vaatluse teel ja võimalusel kinnipeetut

küsitledes ning täidab tervisliku seisundi kohta esmase tervisekontrolli akti. See akt lisatakse kinnipeetu isiklikku toimikusse.

Oleme seisukohal, et inimeste tervisekontroll peab põhinema vajadusel nii vabaduses kui ka arestimajades. Kinnipidamisasutuste elukeskkond ei nõua kinnipeetute erilist kontrolli. Tuleb samuti arvestada, et kinnipeetud on kinnipidamisasutustes pideva jälgimise all ning jäävad sinna eeldatavasti lühikeseks ajaks ning neile tuleb eelkõige tagada kiirabi kättesaadavus. Enne kinnipeetu kambrisse paigutamist hindab arestimaja ametnik kinnipeetu tervislikku seisundit tema välise vaatluse teel ja võimalusel kinnipeetut küsitledes ning täidab tervisliku seisundi kohta esmase tervisekontrolli akti. See akt lisatakse kinnipeetu isiklikku toimikusse. Esmase tervisekontrolli akti vormi kehtestab Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor. Kui kinnipeetu kaebab terviseprobleemide üle (või ütleb, et arst on talle määranud ravi/ravimi), mida ametnik ei ole pädev lahendama (v.a. peavalu, kerge palavik, jne.) või kui ametnik teeb kindlaks (visuaalselt või suhtlemise teel) kinnipeetute korralisel jälgimisel arestimajas või arestimaja vastuvõtmisel, et kinnipeetu vajab meditsiinilist läbivaatust, siis korraldab arestimaja kinnipeetu meditsiinilise läbivaatuse kas arestimajas või tervishoiuteenuse osutaja juures (arestimaja sisekorraeeskirja § 10 lõige 3). Kinnipeetutel peab olema ööpäevaringselt võimalus arestimaja töötajaid terviseprobleemidest teavitada. Kui arestimajal ei ole ööpäevaringselt tervishoiutöötajat kohal, siis peab arestimaja ametnik iseseisvalt hindama, kui kiiresti tuleb kinnipeetu viia tervishoiuteenuse pakkuja juurde meditsiinilisele läbivaatusele. Meditsiinilise läbivaatuse käigus tuleb kindlaks teha, kas inimesele tuleb teha lisaanalüüse või tuleb ta saata eriarsti juurde, jne. Asjakohase saatekirja kirjutab arestimajas teenust osutav arst või tervishoiutöötaja. Tervishoiuteenuste osutaja peab tervishoiuteenuste osutamise dokumenteerima vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seaduse §-le 4². Väiksemates arestimajades ei ole arsti töölevõtmine üldiselt otstarbekas (vangistusseaduse § 52 lõige 1 ja tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 40 lõige 2 sätestavad ka tegevusloa nõude tervishoiuteenuste ositamiseks). Lisaks sellele ei ole otstarbekas varustada väiksemate arestimajade (kõige suuremas arestimajas on 100 kohta ja väiksemates arestimajades on vähem kui 10 kohta, kusjuures keskmine kohtade arv vanglates on 900) arstikabinete arstiriistade ja seadmetega, mis on vajalikud põhjaliku meditsiinilise läbivaatuse teostamiseks. Arst vajab meditsiiniliste läbivaatuste teostamiseks spetsiaalseid vahendeid ja seadmeid. Nende puudumisel on arst sunnitud kinnipeetu saatma tervishoiuteenuste osutaja juurde, mis muudab arestimajas teostatud ülevaadused mõttetuks. Esialgse hinnangu võib anda ka ametnik. Lisaks sellele ei ole tagatud võimalus sõlmida leping teenusepakkujaga arstivisiitide korraldamiseks antud piirkonnas (ja isegi kui see on võimalik, tuleks ikkagi sisustada arstikabinet). Meditsiinilisi läbivaatusi ei pea tingimata tegema arestimajas ning kinnipeetute tervise kohta esmast hinnangut ei pea andma tingimata arst. Peamine argument meditsiiniliste läbivaatuste teostamiseks arestimajades on väiksem vajadus kinnipeetuid transportida ja seega väiksem põgenemisvõimalus (teatud mahtude juures võivad kinnipeetute transportimise kulud ületada arstikabineti varustamise kulud – kõige otstarbekama lahenduse leidmine sõltub konkreetsest arestimajast). Meditsiinilisi läbivaatusi ei pea tingimata teostama arestimajades ja arestimaja tööd saab korraldada nii, et ei ole vajadust, et arestimajas oleks kohapeal arst või tervishoiutöötaja.

Kõik Politsei- ja Piirivalveameti töötajad, sealhulgas lepingulised tervishoiutöötajad, on teadlikud, et kui avastatakse, et Politsei- ja Piirivalveameti töötaja on pannud toime õiguserikkumise (väärkohtlemise kõnealusel juhtumil), siis tuleb sellest teatada sisekontrollitalitlust, kelle ülesandeks on asja menetleda, et kõik asjaolud välja selgitada, sh. algatada vajadusel prokuröri juhendamisel kriminaalmenetlus.

- ***Eesti valitsust peaks viivitamatult tagama selle, et kõiki politsei poolt kinni peetavaid isikuid – olenemata nende kinnipidamise põhjusest – teavitataks täielikult nende põhiõigustest vahetult nende vabadusekaotuse alguses (st. hetkest, kui nad peavad politsei juurde jääma). See tuleb tagada kinnipidamisel selge sõnalise teabe andmisega, millele tuleb esimesel võimalusel (st. kohe esimesel politsei ruumidesse sisenemisel) lisada kirjalik vorm, milles tuuakse kinnipeetava õigused ära selges sõnastuses. Eriti hoolikalt tuleb tagada, et kinnipeetavad saaksid ka tegelikult oma õigustest aru; selle tagamine on politseinike ülesanne (punkt 27).***

Vastavalt kohaldatavale õiguskorrale selgitatakse kinnipeetutele nende õigusi (nii suuliselt kui kirjalikult) sellel hetkel, kui neilt võetakse vabadus. Vastavat protseduuri korratakse kinnipidamisasutusse saabumisel ja kinnipeetu kinnitab oma allkirjaga, et ta teab oma õigusi ja kohustusi. Seega enne kinnipeetute kambrisse paigutamist selgitatakse neile korduvalt nende õigusi ja kohustusi.

Kinnipeetute jaoks on koostatud nn. „õiguste infopakett”, mis sisaldab selgitusi kinnipeetute õiguste ja kohustuste kohta ja viiteid erinevatele kaebuse esitamise õigustele. Nimetatud dokument on tõlgitud vene ja inglise keelde.

Oleme seisukohal, et õiguste infopaketi sõnastus peab olema kergesti arusaadav ja seetõttu peame vajalikuks selle läbivaatamist ja tõlkimist keeltesse, mida kinnipeetavad sagedamini kasutavad.

Kommentaariid

- **Õigus advokaadile peab kohalduma ka igasuguse esialgse politseiülekuulamise ajal (punkt 23);**

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §-le 34 on kahtlustataval õigus muuhulgas kaitsja abile, õigus kohtuda kaitsjaga teiste isikute juuresolekuta ning õigus olla kaitsja juuresolekul üle kuulatud. Need õigused on isikul tema kahtlustatavaks tunnistamise või kahtlustatavana kinnipidamise hetkest ning laienevad kõikidele tema kahtlustatavana ülekuulamistele.

- ***Eesti valitsuselt nõutakse punktis 26 kirjeldatud juhtumi valguses Rakvere Arestimajas kehtivate protseduuride ülevaatamist seoses kinnipeetavate algse arstliku kontrolli ja regulaarse jälgimisega (punkt 26).***

Ida Prefektuuri Rakvere arestikambris toimunud juhtumi puhul kontrollis tervishoiutöötaja (kiirabitöötaja) kinnipeetava tervislikku seisundit kinnipidamise päeval ning vastav märge on tehtud kinnipidamise protokollis. Nimetatud protokollis on kirjas, et kinnipeetu sai esmaabi: õmblused vasakul kulumul, plaastrid vasakul kõrvall ja registreeritud on paistetused parema silma all. Teisel päeval pärast kinnipidamist kontrollis tervishoiutöötaja lisaks kinnipeetava tervist ning ei täheldanud mingeid tervisega seotud probleeme. Kinnipeetu ei rääkinud tervishoiutöötajale oma väidetavatest terviseprobleemidest. Väide, et kinnipeetavat ei kontrollinud tervishoiutöötaja ning et ta ei saanud meditsiiniabi, on seega alusetu. Rakvere arestikambri videosalvestuste ülevaatamisel tehti kindlaks, et valvur kontrollis kambri paigutatud kinnipeetut visuaalselt kord iga tunni järel läbi kambri ukseks oleva vaateava. Antud juhtumi puhul ei viidud läbi distsiplinaarmenetlust.

Teabepäringud

- **Eesti valitsuse tähelepanekud seoses teadetega, et kinnipeetavad kohtusid neile riigi poolt määratud advokaadiga sageli esmakordselt kohtuistungil, isegi kui advokaadi taotlus oli esitatud varsti pärast kinnipidamist (punkt 21).**

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §-le 34 on kahtlustataval õigus muuhulgas kaitsja abile, õigus kohtuda kaitsjaga teiste isikute juuresolekuta ning õigus olla kaitsja juuresolekul üle kuulatud. Need õigused on isikul tema kahtlustatavaks tunnistamise või kahtlustatavana kinnipidamise hetkest ning laienevad kõikidele tema kahtlustatavana ülekuulamistele.

Kui isik soovib, et talle määrataks kaitsja riigi poolt, siis kaitsja määramine toimub uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu taotlusel Eesti Advokatuuri poolt. Kaitsja võib kriminaalmenetlusest osa võtta alates hetkest, mil isik saab kahtlustatava menetlusseisundi.

Seadus näeb ette kaitsjale võimalused ja õigused kohtumaks kaitsealusega ning osalemaks efektiivselt kriminaalmenetluses. Riik ei sekku kaitsja määramise protsessi, mis toimub Eesti Advokatuuris.

2.4 Kinnipidamistingimused

Soovitused

- **Jõhvi Arestimajas ja Rakvere Arestimajas peaks mitmele isikule mõeldud kambrites sanitaarnurgad ülejäänud kambrist korralike vaheseintega täielikult eraldama (punkt 29);**

Ruumid on projekteeritud ja ehitatud vastavalt privaatsusnõuetele ja ohutus- ja turvanõuetele. Peame väga oluliseks tagada, et hügieeniga seotud protseduure saaks teha teiste isikute eest varjatult ning vastavad tööd on lisatud remondiplaani ja teostatakse esimesel võimalusel.

- **Eesti valitsus peaks tegema pingutusi, et luua Tallinna Arestimajas sobivad kinnipidamistingimused. See peaks hõlmama meetmeid, mis tagavad:**
 - **kambrites sellised ametlikud majutuspiirangud, et mitmeinimesekambrites jääb igale inimesele vähemalt 4 m² eluruumi (arvestamata kambrisestest tualettide pindala);**
 - **loomuliku valguse pääsu kambritesse ja piisava kunstliku valgustuse (st. lugemiseks piisava, va magamise ajal) (punkt 34);**
- **tuleb astuda samme, et Tallinna Arestimajas tagada kambrisestest tualettide täielik eraldatus (st. põrandast laeni) (punkt 34);**

Me nõustume CPT arvamusega, et kinnipidamistingimused peavad olema sellised, et oleks tagatud kinnipeetava tervis ja heaolu. Märkime, et kinnipidamistingimuste parendamine on pikaajaline protsess, mis sõltub ka rahaliste vahendite olemasolust. Me teeme oma parima, et leida arestimajade kinnipidamistingimuste parendamiseks rahalisi vahendeid. Valgustust ja üldisi kinnipidamistingimusi parendatakse järk-järgult.

- **Eesti valitsus peaks rakendama meetmed tagamaks, et arestimajades hoitavatele eelvangistuses isikutele ja süüdimõistetutele võimaldataks iga päev vähemalt üks tund vabas õhus viibimist kohas, mis on piisava suurusega ja kus on vajalikud lisad (nt. varjualune ja puhkamiskoht). Kõigile kauem kui 24 tundi kinnipeetavatele isikutele peaks iga päev vabas õhus viibimist võimaldama (punkt 36);**

Vastavalt arestimaja sisekorraeeskirja § 31 lõikele 2 võimaldatakse kinnipeetava soovil tal vähemalt üks tund päevas viibida valve all värskes õhus, sõltumata aresti pikkusest. Me nõustume CPT seisukohaga, et regulaarsed viibimised värskes õhus on arestimaja tingimustes, kus liikumine on piiratum kui vanglates, vajalikud iga kinnipeetava jaoks. Nimetatud õigus on praegu arestialustele arestimajades antud võimaluste piires. Kui õigust ei saa teostada tehnilistel põhjustel, saadetakse kõik kinnipeetavad, kelle suhtes on ametlikud menetlustoimingud tehtud, ja vahistatud, kellele kohus on määranud pikaajalise vangistuse, teistesse arestimajadesse, mis vastavad nõuetele.

- **Tallinna Kesklinna, Ida ja Lõuna Politseijaoskondades tuleks varustada kõik kambrid puhkamisvõimalusega ja mitte kasutada ööbimiseks väiksemaid kambreid kui 5 m² (punkt 37);**

Ilma vooditeta arestikambreid kasutatakse lühiajaliseks arestiks ametlike menetlustoimingute tegemise ajaks (operatiivsetel vajadustel ka öösel). Nimetatud kambrid ei ole ettenähtud pikaajaliseks arestiks. Kui kinnipeetava kohta on ametlikud menetlustoimingud tehtud, siis paigutatakse kinnipeetav korralike varustusega kambrisse.

- **tuleks astuda samme tagamaks, et kõigile politseiasutuses vahi all olles öö veetvatele isikutele antakse puhas madrats (punkt 38);**

Madrats antakse inimestele, kes paigutatakse arestimajja või kainenestumajja. Lühiajaliseks arestiks ettenähtud kambrites antakse öiseks majutuseks ettenähtud varustus vajadusel.

Kainenestuskambrites ei ole üldiselt voodeid ja kinnipeetud magavad põrandal. Sellisel juhul on kambrites põrandaküte. Kui põrandakütet ei ole, siis on olemas voodid või narid. Kainenemiseks kinnipeetud isikud vabastatakse hiljemalt 24 tunni pärast ning seetõttu ei ole neil võimalik politseiasutuses veeta kahte järjestikkust ööd.

- **Eesti valitsus peaks Narva Politseijaoskonna kolm ootekambrit viivitamatult kasutusest kõrvaldama (punkt 39).**

Ida Prefektuuri Narva politseijaoskonna vana maja suleti 30. jaanuaril 2013. aastal.

Kommentaariid

- **Komitee usub, et Narva Arestimaja kambreid K1 ja K2 ei kasutata enam kunagi kinnipeetava majutamiseks, isegi mitte lühiajaliselt (punkt 30);**

Ida Prefektuuri Narva politseijaoskonna vana maja suleti 30. jaanuaril 2013. aastal.

- **CPT usub, et nõuet tagada kambrisest tualettide täielik eraldatus järgitakse ka uute arestimajade ehitamisel (kaasa arvatud Narva Arestimaja) ja olemasolevate arestimajade renoveerimisel (nagu Haapsalu Arestimaja) (punkt 34).**

- Me nõustume CPT arvamusega, et kinnipidamistingimused peavad olema sellised, et oleks tagatud kinnipeetava tervis ja heaolu. Märgime, et kinnipidamistingimuste parendamine on pikaajaline protsess, mis sõltub ka rahaliste vahendite olemasolust. Me teeme oma parima, et leida arestimajade kinnipidamistingimuste parendamiseks rahalisi vahendeid. Valgustust ja üldisi kinnipidamistingimusi parendatakse järk-järgult.

Teabepäringud

- **Politsei olemasolevate kinnipidamisasutuste renoveerimise kulg, kaasa arvatud nende tööde ajakava (punkt 28);**
- **kinnitus Kuressaare ja Narva uute arestimajade kasutusseandmise kohta (punkt 28);**

Lääne Prefektuuri uus arestikamber avati Kuressaares 2012. aasta augustis. Uus arestikamber avati Narvas 30. jaanuaril 2013. aastal.

Ehitisi haldava asutuse (Riigi Kinnisvara AS) andmetel renoveeritakse praegu kasutusel olevad arestimajad ja teostatakse kiired tööd 2013. aasta teises pooles ja 2014. aastal. Uute ehitiste kavandatud valmimiskuupäevad on järgmised: Põhja Prefektuuri arestimaja 2018-2019, Võru arestimaja 2015, Pärnu arestimaja 2016-2017, Haapsalu arestimaja 2018-2019.

- **üksikasjalik aruanne Haapsalu Arestimaja kavandatavatest renoveerimistööst, kaasa arvatud kavandatavate kambrite, vabaõhutegevuste hoovide jms. kirjeldus (punkt 32).**

Aastal 2012 teostati Lääne Prefektuuri Haapsalu arestimaja kahe kambri põhjalik remont (mis hõlmas valgustuse, ventilatsiooni- ja küttesüsteemide parendamist). Järgmised remonditööd on kavandatud lähitulevikuks (2013-2014): laoruum kinnipeetavate isiklike asjade ja voodipesu jaoks, jalutushoov, aknad viiele kambrile, kaasaegsed uksed kambritele.

3. JUSTIITSMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED

3.1 Eelmärkused

Soovitused

- **Vangide elamispinna suuruse miinimumnõue tuleks tõsta 4 m² peale (arvestamata kambrisese tualeti pinda) ning teha seda 2015. aasta 1. jaanuariks, kui jõustub Vangistuseseaduse § 11¹ (punkt 44).**

Justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri § 6 lõige 6 sätestab, et kinnipeetavale on toas või kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m² põrandapinda. Alates 01.01.2014 jõustuvad vangla sisekorraeeskirja muudatused, millega nähakse vangile ette minimaalselt 3 m² põrandapinda kambris (v.a avavangla). Põrandapinnale 4 m² minnakse üle hiljemalt siis, kui uus Tallinna Vangla valmib.

Kommentaariid

- **Eesti valitsus peaks tegema aktiivseid pingutusi vanglate ülerahvastatuse kaotamiseks, pannes erilist rõhku karistuse mõistmise eelsel ajal mitte-vabadusekaotuslike meetmete rakendamisele, suurendades vangistuse asemel alternatiivsete meetmete kasutamist ning rakendades meetmeid vabaduseta isikute ühiskonda integreerimiseks. Selles kontekstis peaks valitsus lähtuma Euroopa Nõukogu ministrite komitee vastavatest soovitudest: soovitus nr. Rec(99)22 seoses vanglate ülerahvastatusega ja vanglapopulatsiooni kasvuga („*Recommendation Rec(99)22 of the Committee of Ministers to member states concerning prison overcrowding and prison population inflation*“), soovitus nr. Rec(2000)22 seoses kogukonnasanktsioonide ja -meetmete alaste Euroopa reeglite elluviimise parendamisega („*Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures*“), soovitus nr. Rec(2003)22 seoses tingimisi vabastamisega („*Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole)*“), soovitus nr. Rec(2006)13 seoses eelvangistuse kasutamisega, selle tingimustega ja väärkohtlemise vastaste õiguskaitsemehhanismidega („*Recommendation Rec(2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse*“) ning soovitus nr. Rec(2010)1 seoses Euroopa Nõukogu kriminaalhoolduse reeglitega („*Recommendation Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules*“)) (punkt 44);**

Märgime siinkohal, et tulenevalt kohtupraktika nõuetest, peab vahistamine ning selle pikendamine olema alati põhjendatud. Esitades vahistamistaotlust, peab prokurör põhjendama, missugused vahistamise alused konkreetsel juhul esinevad ning miks tuleks isik vahistada. Otsustades vahistamise üle, peab omakorda kohus põhjendama oma otsust ning vahistamise korral ka seda, miks isiku õigusi vähem riivavad tõkendid ei ole piisavad. Vahistamise alternatiividena näeb kriminaalmenetluse seadustik ette ka nii kautsjoni kui ka elektroonilise järelevalve. Samuti peab kohus karistuse mõistmisel arvestama võimalikke alternatiive. Vangistuse puhul on kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt võimalus jätta see tingimisi täitmisele pööramata ning kohaldada isiku suhtes käitumiskontrolli ja katseaega. Lisaks on võimalik isiku suhtes kohaldada vangistuse asendamist elektroonilise järelevalvega või teatud juhtudel sõltuvusraviga. Seega leiame, et riik on siinkohal võtnud tarvitusele nii seadusandlikke kui ka muid meetmeid viimaks ellu soovitudes toodu.

- **tuleb rakendada kohaseid meetmeid korrakaitseasutuste ning prokuratuuri ja kohtuvõimu suhtes, tagamaks nende täieliku arusaamise elluviidatavatest poliitikatest ning nende täieliku toetuse neile poliitikatele, vältides nii ebatulemuslikku eeluurimisaegset vahistamist ja vangistust (punkt 44).**

Seadusemuudatuste ning poliitikate teemal viiakse läbi perioodilisi koolitusi tutvustamaks õiguskaitseametnikele, sealhulgas prokuröridele ja kohtunikele arenguid ja eesmäärke selles valdkonnas.

3.2 Väärkohtlemine

Soovitused

- **Tallinna Vangla ja Viru Vangla personalile tuleb edastada selge sõnum, et kõik vangide väärkohtlemise vormid, kaasa arvatud sõnaline väärkohtlemine ja ülemäärase jõu kasutamine intsidentide lahendamisel on lubamatud ja nende eest karistatakse nõuetekohaselt (punkt 45);**

Märgime, et siinjuures on oluline mõista, et vanglateenistujale on seadusega antud õigus kasutada vajadusel jõudu. Teatud juhtudel, näiteks tagamaks seaduslike korralduste täitmist või tõrjudes rünnet, on ametnik kohustatud jõudu kasutama. Jõu väärkasutamine on igal juhul lubamatu. Vanglateenistus taunib sügavalt ametnike poolset kinnipeetavate verbaalset ja füüsilist väärkohtlemist (sh ülemäärase jõu kasutamist intsidentide lahendamisel). Vanglateenistujad on väärkohtlemise lubamatusest teadlikud, kuid kui vaatamata sellele leiab väärkohtlemine aset, siis suhtutakse sellesse äärmiselt tõsiselt. Seesuguste juhtumite puhul viiakse läbi põhjalik menetlus ning süüdlasi karistatakse. Selliselt annab vanglateenistus selge sõnumi, et kinnipeetavate väärkohtlemine ei ole vanglateenistuses aktsepteeritav.

Ka õigusaktides sätestatu annab selge signaali, et kinnipeetavaid tuleb kohelda inimväärikust austavalt ning väärkohtlemine on karistatav. Vangistuseseaduse § 4¹ lg 1 sätestab, et kinnipeetavat, karistusjärgselt kinnipeetavat, arestialust või vahistatut koheldakse viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine, karistusjärgne kinnipidamine või vahi all viibimine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega. Väärkohtlemise keeld tuleneb ka Justiitsministri 13.11.2008 käskkirjast nr 176 „Vanglateenistuja eetikakoodeks“. Tegemist on vanglateenistuja käitumisnormide alusdokumendiga, millest tuleb juhinduda nii vanglas kui ka väljaspool vanglat, nii Eestis kui ka välismaal. Kinnipeetavate väärkohtlemise lubamatus tuleneb vanglateenistuja eetikakoodeksi punktist 2.3, mille kohaselt vanglateenistuja kohtleb vange ja kriminaalhooldusaluseid õiguspäraselt ning teeb kõik endastoleneva, et hoida ära nende füüsiline ja vaimne väärkohtlemine teiste ametnike poolt. Karistuseseadustiku §-st 291 tuleneb, et ametialaseid ülesandeid täitva ametiisiku poolt relva, erivahendi või vägivaldla ebaseadusliku kasutamise eest karistatakse rahalise karistuse või ühe- kuni viieaastase vangistusega.

Vanglateenistus on erinevaid kanaleid pidi kindlustanud selle, et ametnikud oleksid väärkohtlemise keelust ja selle taunimisest vanglateenistuse poolt igati teadlikud:

- 1) Kõik ametis olevad vanglaametnikud on reeglina läbinud vanglaametniku kõrgharidusõppe või aastase kutseõppe õppekava või läbivad selle paari aasta jooksul ametisse asumisest. Kutse ja kõrgharidusõppes käsitletakse nimetatud teemasid erinevates ainetes läbivalt. Alates sellest, kuidas vastuskirjas kinnipeetava poole viisakalt pöörduda, kuni erinevate õiguslike olukordade lahendamiseni välja. Põhjalikumalt keskendutakse väärkohtlemise keeluga seonduvatele teemadele kõrgharidusõppe õppekava ainetes "Inim- ja põhiõigused vanglas", "Kutse-eetika", ja "Suhtlemine vanglas", kutseõppe ainetes „Erialaste baasoskuste moodul“, „Vanglaametniku kutse-eetika“, „Vangistusõigus ja vanglaorganisatsioon“, „Suhtlemine ja konfliktolukorrad vanglas“. Vastavalt vajadusele võimaldatakse ja korraldatakse ametnikele täiendkoolitusi.
- 2) Justiitsministeeriumi vanglate osakonna poolt on loodud õppefilmid, kus kajastatakse juhtumipõhiselt ametnike õiget ja väärat käitumist. Filmi põhiülesandeks on visuaalselt ja auditiivselt selgitada ametnikele juhtumi lahenduse juriidilist korrektsust ja eetilist külge. Filmi valmimisse kaasati Eesti üks parimaid kriminaal- ja karistusõiguse spetsialiste professor Jaan Sootak.

- 3) Justiitsministeeriumi poolt antakse välja ajakirja „Vangla Ekspress“, milles sisalduvate artiklite suuniltus on jagada informatsiooni vanglateenistujatele ja anda tagasisidet, kuidas ühes või teises situatsioonis vanglateenistuja käituma peaks või käituda ei tohiks. Muuhulgas avaldatakse ajakirjas ka artikleid kriminaalkorras karistatud vanglaametnikest, karistuse kaasa toonud intsidentidest ning väärkohtlemise keelust üldiselt.
- 4) Uuel vanglatöötajal on kohustus läbida „Uue töötaja infopäev“. Uue töötaja infopäeval räägitakse muuhulgas ka seda, et kinnipeetavatesse tuleb suhtuda lugupidavalt, võimu kuritarvitamise keelust jm. Lisaks räägitakse mitmetel teistel ametnikele suunatud infopäevadel väärkohtlemise keelust, toimunud intsidentidest jne.
- 5) Valvurite Nõukoguga peetud diskussiooni tulemusel otsustatud kasutada vanglasüsteemis kohustusliku suhtlusvormina „Teie“ vormi. „Teie“ vormi kasutatakse nii kinnipeetava poolt ametnikuga suheldes, kui ka ametniku poolt kinnipeetavaga suheldes. „Teie“ vormi kasutamiseiga püütakse minimeerida võimalusi verbaalseks väärkohtlemiseks.
- 6) Relvastatud üksuse ametnikel on jõukasutustreeningud igal nädalal ning treeningute lahutamatuks osaks on selgitused, kuidas tegutseda õigustatult jõudu kasutades nii, et isikule ei tekitataks seoses sellega ülemääraseid vigastusi ja põhjendamatut valu. Üle nädala toimuvatel relvakoolitustel kuulub lahutamatuks iga treeningu juurde selgitus, kuidas ja kui palju kasutada relvi selliselt, et kaitse ei kasvaks üle ründe. Kõnealune üksus täidab nimelt vanglas eriettevalmistust ja kiiret tegutsemist eeldavaid eriti ohtlikke ülesandeid ja võtab osa näiteks massilise korratuse tõkestamisest; pantvangi võetud isiku vabastamisest; vangla vastu toimepandud relvastatud ründe tõrjumisest; ebaseaduslikult hõivatud objekti vabastamisest jm.

– Eesti valitsus peaks astuma kogu vanglasüsteemis koheseid samme tagamaks, et vangla julgeolekuteenistuse ametnikud ei teosta enam vanglapersonali poolse väidetava väärkohtlemise juhtumite uurimisi (punkt 47);

Leiame, et praegune süsteem, kus vanglateenistus ise viib läbi vanglapersonali poolsete väidetavate väärkohtlemise juhtumite uurimisi, on otstarbekas ja produktiivne. Nimelt kuna vangide väärkohtlemine on vanglateenistuse poolt täielikult hukka mõistetud ja seesuguste juhtumite ärahoidmine ning avastamine puudutav on prioriteet, siis on vanglateenistus ise äärmiselt motiveeritud seesuguseid asju põhjalikult, igakülgset ja objektiivselt uurima. Lisaks on vanglateenistusel kõnealuste juhtumite uurimiseks võimalik kulutada oluliselt rohkem ressursse, kui politseil, kelle ülesandeks on uurida väga paljusid teisi juhtumeid. Rõhutame, et neid juhtumeid, kus juhtumiga on seotud mõni vangla julgeolekuosakonna ametnik, uurib Justiitsministeeriumi Vanglate osakonna Sisekontrollitalitus.

Täiendavalt selgitame, et vangla tegevus uurimisel on läbipaistev ning teiste asutuste ja organite poolt kontrollitav. Prokuratuuriseaduse § 1 lõikest 1 tuleneb muuhulgas, et prokuratuur juhib kohtueelset menetlust, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindab riiklikku süüdistust kohtus. See tähendab, et kogu vangla poolt läbi viidav kohtueelne uurimine toimub prokuratuuri valvsa pilgu all. Kui prokuratuur leiab, et vangla ei peaks asja uurima, siis on prokuratuuril õigus otstarbekusest lähtudes uurimisalluvust muuta. Kui vanglale esitatakse menetluse alustamiseks taotlus ning asjaolude esmasel kontrollimisel (näiteks videosalvestiste vaatamisel) selgub, et võimuliialdust ei saanud esineda, siis koostatakse menetluse mittealustamise otsus, mis kooskõlastatakse prokuratuuriga. Mittealustamise otsuse peale on võimalik esitada kaebus. Justiitsministri 08.07.2003 määruse nr 50 „Vanglate osakonna põhimäärus“ § 8¹ p-st 6 tuleneb, et Justiitsministeeriumi vanglate osakonna sisekontrolli talituse ülesandeks on jälitustegevuse ja kriminaalmenetluse juhtimine vanglates ning vanglate koostöö koordineerimine teiste uurimis- ja jälitusasutustega. Seega toimub kogu vangla julgeolekutöötajate poolt läbi viidav uurimine Justiitsministeeriumi vanglate osakonna sisekontrolliga kooskõlastatult. Lisaks tuleb välja tuua, et kinnipeetavad kasutavad aktiivselt pöördumisõigust ning kaebavad ja kirjutavad seoses vanglas aset leidvate väidetavate väärkohtlemisejuhtumite asjus lisaks prokuratuurile ka kohtule, õiguskantslerile, Kaitsepolitseiametile, ajakirjandusele jne, kes vajadusel asjaolusid uurivad ja täpsustavad.

Hetkel täidavad vangla julgeolekuosakondade ametnikud segiläbi nii ametnike kontrollimisele suunatud sisekontrolliülesandeid, kui ka kinnipeetavaid puudutavat julgeolekutööd. Kaalume julgeolekuametnike puhul süsteemi, et eelpoolnimetatud ülesanded jagada selliselt, et osa ametnikud

on spetsialiseerunud ainult kinnipeetavatega tehtavale julgeolekutööle ning teised ametnikele suunatud sisekontrollitööle.

- **alati, kui algatatakse ametlik uurimine vangide kaebuste alusel vanglapersonali poolse väidetava väärkohtlemise kohta (või muu võimalikule väärkohtlemisele viitava teabe alusel), tuleks asjaga seotud personaliliikmed viia ajutiselt üle töökohale, mis ei nõua igapäevast kontakti vangidega, kuni selguvad uurimise tulemused (punkt 47).**

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku § 141 lõikele 1 kõrvaldatakse kahtlustatav või süüdistatav prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel ametist, kui: 1) ta edasi töötades võib jätkuvalt toime panna kuritegusid; 2) edasitöötamine võib kahjustada kriminaalmenetlust. Samuti on avaliku teenistuse seaduse § 78 lõike 1 kohaselt distsiplinaar karistuse määramise õigust omaval isikul õigus kõrvaldada ametnik distsiplinaarasja menetluse ajaks ametist. Kui ametnikku ei ole mistahes põhjusel uurimise ajaks ametist kõrvaldatud ning on piisav alus arvata, et tegemist ei ole valekaebusega, siis viiakse see isik menetluse lõpuni üle ametikohale, kus tal puudub kinnipeetavatega kokkupuude.

Kommentaariid

- **CPT usub, et Eesti valitsus teeb aktiivseid pingutusi, kaotamaks vangidevahelise vägivalda kui nähtuse Tallinna Vanglas ja Viru Vanglas, pöörates erilist tähelepanu Tallinna Vangla blokkidele S1 ja S2 ning Viru Vangla alaealiste ja noorte vangide osakonnale (punkt 49).**

Vanglateenistus on kinnipeetavate vahelise vägivalda ärahoidmisest äärmiselt huvitatud. Välja võib tuua järgmised rakendatavad tegevused, mis peaksid kaasa aitama vägivallaintsidentide vähendamisele:

- 1) kambreid otsitakse regulaarselt läbi, mis võimaldab leida kõikvõimalikke ründe- ja lõikeriistu, mida võidakse potentsiaalselt vägivallaintsidentides kasutada;
- 2) ohtlikud kinnipeetavad eraldatakse teistest kuni riski äralangemiseni ning vajadusel pakutakse neile nõustamist;
- 3) vägivallaintsidentide esinemisel viiakse läbi vastavad menetlused ning süüdlased saavad karistatud;
- 4) ametnikud suhtlevad kinnipeetavatega tähelepanelikult ja teavitavad muutustest kinnipeetavate välimuses, käitumises vms, mis võib viidata võimalikule vägivallale, vajalikke isikuid;
- 5) loendusel kontrollitakse visuaalselt kinnipeetavate füüsilist seisundit, et tuvastada võimalikud välised vigastused.

Tallinna Vangla osakondades S1 ja S2 ette võetu:

- 1) ühiselamu tüüpi sektsioonides S1 ja S2 lukustatakse öörahu ajaks kambrite ukсед, et piirata kinnipeetavate võimalusi öösel suhelda ja seeläbi intsidentidesse sattuda;
- 2) alates 01.01.2014 suurendatakse Tallinna Vanglas põrandapinda ühe kinnipeetava kohta, mille tulemusena on kambrites ja osakondades vähem omavahel kokku puutuvad isikuid, mis omakorda vähendab vägivallaintsidentide esinemise tõenäosust;
- 3) alates sellest aastast vaatab Tallinna Vangla üle ja vajadusel korrigeerib nende kinnipeetavate karistusajaks planeeritud tegevusi, kes on seotud enesevigastamise või mõne muu vägivallaintsidentidega;
- 4) tegeletakse uue Tallinna Vangla rajamisega, kus on tunduvalt efektiivsemalt võimalik tagada kinnipeetavate üle järelevalvet.

Viru Vangla noorteosakonnas ette võetu:

- 1) Esimesena Eestis liigutakse Viru Vangla alaealiste ja noorte osakonnaga sinnapoole, et tagada osakonnas viibijatele üksikvangistus, mida suures ulatuses seal käeoleval hetkel ka tehakse;

- 2) kõnealusel osakonnas on korraga avatud vaid poolte kinnipeetavate kambrid, mistõttu on nende üle võimalik teostada tõhusamat järelevalvet;
- 3) selleks, et ametnikel oleks võimalik vigastused avastada, on noortel kinnipeetavatel kohustus loendustel näidata käsivarsi ja ülakeha;
- 4) vägivaldajuhtumite ennetamiseks teeb inspektor-kontaktisik koostööd psühholoogiga, kes viib läbi agressiivse käitumisega noortega individuaalvestluseid, vajadusel toimuvad konsultatsioonid psühhiaatriga;
- 5) pärast vägivaldainsidendi toimumist osutatakse kannatanule psühholoogilist abi ning selgitatakse välja edasine nõustamise vajadus.

Teabepäringud

– Rohkem teavet esitatud konkreetsete ettepanekute kohta vältimaks vanglaametnike võimuliialdusejuhtumite kordumist Viru Vanglas (punkt 45);

2011. aasta novembris otsustasid Eesti vanglate direktorid luua vägivaldajuhtumite uurimiseks töörühma. Töörühma kuulub igast vanglast üks esindaja ning kolm Justiitsministeeriumi ametnikku. Rühma tegevuses osaleb veel eetikakomisjoni esindaja ja üks väliskonsultant. Töörühm on sõnastanud neli analüüsiteemat: vägivalda põhjused, senine praktika ja suhtumine; ennetamine ja reageerimine; kahtlustatavate kohtlemine.

Töörühm töötas välja järgmised ettepanekud, mis peaksid minimeerima vägivaldajuhtumite esinemise vanglateenistuses:

- 1) viia ametnik, kelle suhtes on käimas menetlus kinnipeetava väärkohtlemises, üle tööle, kus ta ei puutu kinnipeetavatega kokku;
- 2) parandada vangla sisekommunikatsiooni pärast vägivaldajuhtumit;
- 3) tagada ametnike psühholoogiline abi ja nõustamine.

Üleviimise ja kommunikatsiooni kohta on esitatud selgitused eelmistes punktides. Psühholoogilise abi ja nõustamise kohta selgitame, et käesoleval ajal korraldatakse valvuritele kord aastas psühholoogiline tööalane nõustamine. Iga valvurile võimaldatakse 90 min nõustamise seanss. Lisaks toimub psühholoogiline nõustamine iga toimunud kriitilise insidendi järgselt (juhtudel, kui valvurid on kasutanud jõudu või on nad ise kogunud vägivalda kinnipeetute või kolleegide poolt) vahetult sündmuses osalenud isikutele, vajadusel ka teistele üksuse töötajatele. Samuti siis, kui valvur avaldab ise soovi nõustamist saada.

– viimase 18 kuu kohta:

- **vanglaametnike vastu esitatud väärkohtlemise kaebuste arv ja nende tulemusena algatatud kriminaal/distsiplinaarmenetluste arv;**
- **ülevaade vanglaametnike poolse väärkohtlemise kaebuste järel kohaldatud kriminaal/distsiplinaarkaristustest (punkt 46);**

Reeglina menetletakse vanglaametnike poolseid väärkohtlemisjuhtumeid karistusseadustiku § 291 alusel. Karistusseadustiku § 291 sätestab, et ametialaseid ülesandeid täitva ametiisiku poolt relva, erivahendi või vägivalda ebaseadusliku kasutamise eest karistatakse rahalise karistuse või ühe- kuni viieaastase vangistusega. Kui isik esitab kuritööteate, siis on kaks võimalust: 1) kui asjaolude esmasel kontrollimisel (näiteks videosalvestiste vaatamisel) selgub, et võimuliialdust ei saanud esineda, siis koostatakse menetluse mittealustamise otsus, mis kooskõlastatakse prokuratuuriga; 2) kui pärast asjaolude esmast kontrollimist ei saa täie kindlusega välistada, et rikkumist ei ole toimunud, siis alustatakse kriminaalmenetlus.

Kui väärkohtlemine on aset leidnud, siis on tegemist kriminaalkorras karistatava teoga. Kui rikkumist aset leidnud ei ole, siis kas menetlust ei alustatagi või juba alustatud menetlus lõpetatakse. Distsiplinaarmenetlusi on kinnipeetava väärkohtlemise kaebuse alusel algatatud viimase 18 kuu jooksul vaid kolmel korral Tallinna Vanglas – kahel juhul lõppes distsiplinaarasi vestlusega, sest kuigi

ametniku teos ei tuvastatud ei kehalist ega sõnalist väärkohtlemist, siis peeti vajadusi juhtida tähelepanu ametniku töös esinenud puudustele; ühel juhul menetlus lõpetati, sest ametniku süü ei leidnud kinnitust.

Aastal 2012 koostati karistusseadustiku § 291 alusel kriminaalmenetluse mittealustamise kohta otsuseid kokku 14 ja kriminaalmenetlusi alustati 6.

Kriminaalmenetlused on algatati järgmistel kuritööteates esitatud asjaoludel:

1. Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakonna inspektor-korrapidaja abi pani väidetavalt 23.05.2012. a toime võimaliiduse, kasutades kinnipeetava suhtes ebaseaduslikku füüsilist vägivalda. Kuna uurimisel selgus, et kinnipeetava enda käitumisest tulenevatel põhjustel oli ametnik õigustatud jõudu kasutama, siis kriminaalmenetlus lõpetati kuriteokosseisu puudumise tõttu.
2. Harku ja Murru Vangla Murru vangistusosakonnas pani valvur väidetavalt 03.09.2012. a toime võimaliiduse, kasutades kinnipeetava suhtes ebaseaduslikku füüsilist vägivalda. Kuna uurimisel selgus, et kinnipeetava enda käitumisest tulenevatel põhjustel oli ametnik õigustatud jõudu kasutama, siis kriminaalmenetlus lõpetati kuriteokosseisu puudumise tõttu.
3. Tartu Vangla valvur kasutas väidetavalt 01.09.2012. a kella 06:30 paiku kinnipeetava suhtes ebaseaduslikku füüsilist vägivalda. Kuna uurimisel selgus, et kinnipeetava enda käitumisest tulenevatel põhjustel oli ametnik õigustatud jõudu kasutama, siis kriminaalmenetlus lõpetati kuriteokosseisu puudumise tõttu.
4. Viru Vangla vanemvalvur surus väidetavalt 07.06.2012. a kella 8:50 kinni peetava isiku käe toiduluugi vahele. Uurimisel selgus, et kinnipeetava käsi jäi toiduluugi vahele kinnipeetava enda tegevuse tõttu. Ametniku käitumises kuriteokosseisu tunnuseid ei tuvastatud ning kriminaalmenetlus lõpetatud aluse puudumise tõttu.
5. Tallinna Vangla vanemvalvur kuritarvitas väidetavalt 18.10.2012 kell 18.34 kuni 18.35 avalikku võimu, kasutades mitmel korral ilma põhjuseta pipragaasi ja tirides kinnipeetavat mööda koridori põrandat. Kuna uurimisel selgus, et kinnipeetava enda käitumisest tulenevatel põhjustel oli ametnik õigustatud jõudu kasutama, siis kriminaalmenetlus lõpetati kuriteokosseisu puudumise tõttu.
6. Tallinna Vangla ametnikud kasutasid väidetavalt 20.12.2012 avaldaja suhtes põhjendamatu füüsilist jõudu. Kriminaalmenetlus antud asjas on käimas.

2013 aastal ei ole alustatud ühtegi kriminaalmenetlust karistusseadustiku § 291 tunnustel. Kriminaalmenetluse mittealustamisi on 2013 aastal olnud 12.

– ***tähelepanekud igale vangile määratud individuaalse kontaktametniku võimaliku rolli kohta vangidevastase vägivalla lahendamises (punkt 49).***

Inspektor-kontaktisikud vestlevad kinnipeetavatega regulaarselt, püüdes lahendada vanglas viibimisega seonduvaid küsimusi ja tekkinud probleeme. Inspektor-kontaktisikuid, nagu ka teisi vanglaametnikke, on instrueeritud ja koolitatud märkama ja tähele panema muutusi kinnipeetavate välimuses, käitumises jm, mis viitavad võimalikele konfliktidele või probleemidele. Ilmnenud tülide ja arusaamatuste osas tehakse koostööd teiste ametnike ja osakondadega sh psühholoogidega ja julgeolekuosakonnaga, et leida tekkinud olukorrale lahendus. Kui vangidevahelist intsidenti ei menetleta kriminaal- ega väärteokorras, siis menetlevad inspektor-kontaktisikud neid intsidente distsiplinaarkorras. Oma sellise tegevusega edastatakse kinnipeetavatele selge sõnum alustatud menetluste näol, et vägivalda ei aktsepteerita ning rikkujat saab karistatud. Igal juhul püütakse tagada selle kinnipeetava turvalisus, kes on teada andnud tema suhtes toime pannud vägivallast. Vajadusel paigutatakse kinnipeetavaid ringi, et tagada rahumeelne keskkond.

3.3 Tallinna Vangla

Soovitused

- ***Vangide elamispinna suuruse miinimumnõue Tallinna Vanglas tuleks tõsta 4 m² peale (arvestamata kambrisese tualeti pinda) ning teha seda 2015. aasta 1. jaanuariks, kui see asutus on selleks hetkeks veel kasutuses (punkt 53);***

Justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri § 6 lg 6 sätestab, et kinnipeetavale on toas või kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m² põrandapinda. Alates 01.01.2014 jõustuvad vangla sisekorraeeskirja muudatused, millega nähakse vangile ette minimaalselt 3 m² põrandapinda kambris (v.a avavangla). Põrandapinnale 4 m² minnakse üle hiljemalt siis, kui uus Tallinna Vangla valmib.

- ***Eesti valitsus peaks tagama, et kinnipidamisalad, nendega seotud sanitaar/pesemiskohad ja vabaõhutegevuste alad hoitakse rahuldavalt remondituna ja hügieenilistena ning vajadusel taastatakse see seisund (punkt 53);***

Selgitame, et uue Tallinna Vangla ootuses, ei ole võimalik investeerida vana Tallinna Vangla parandamisse suuri summasid, sest ressursid on piiratud. Remonttöid teostatakse vastavalt vajadustele, et tagada vanglas rahuldavad tingimused. Näiteks on aastaks 2013 planeeritud järgmised tööd Tallinna vangla hoonetes: 1) E1 ja E2 kambrite elektritööd ning sanitaarremont summas 40 000 eurot; 2) K1 valgustuse parandamine summas 7 000 eurot; 3) K1 jalutusbokside katuste ehitamine summas 12 800 eurot; 4) S1 ja S2 tualeti ning pesuruumi renoveerimine summas 15 000 eurot; 5) S1 ja S2 koridoride ning trepikodade renoveerimine summas 5 000 eurot; 6) S1 ja S2 akende vahetamine summas 3 000 eurot. Ootamatu remondivajaduse või rikete esilekerkimisel reageeritakse kohe ning tööd teostatakse plaaniväliselt. Eelmise aasta lõpus ja käesoleva aasta alguses võimaldati S1 ja S2 osakonnas paiknevatel kinnipeetavatel ise teostada remonttöid enda kambrites vangla kulul, näiteks värvida seinu.

- ***tuleb astuda samme tagamaks, et kõik vangid, kellel on vaja tualetti kasutada, saaksid seda igal ajal, kaasa arvatud öösel ilma viivitusega teha (punkt 54);***

Selgitame, et Tallinna Vangla hoonetes E1, E2 ja K1 on tualetid kambrites ning nende hoonete kambrites viibivad kinnipeetavad saavad vajadusel WC-d kasutada igal ajal. Tallinna Vangla hoonetes S 1 ja S 2 ei asu WC kambris. Viimatinimetatud hoonetes on päevasel ajal kambrid avatud ning kuni öörahu alguseni kell 22:00 saavad kinnipeetavad vajadusel WC-d ja pesuruumi vabalt kasutada. Uste sulgemine öiseks ajaks on julgeoleku tagamise seisukohalt äärmiselt oluline. Kui kinnipeetavad soovivad öösel WC-d kasutada, siis annavad nad sellest valvuritele märku, süüdates kambrid ukse kohal oleva lambi ning valvurid võimaldavad kinnipeetavale võimalikult kiiresti WC kasutamise. Meditsiinilise näidustuse korral paigutatakse kinnipeetav tualetiga kambrisse või väljastatakse kambrisse parask. Kõigile kinnipeetavatele võimaldatakse tualeti kasutamine igal ajal ilma viivitusega hiljemalt siis, kui valmib uus Tallinna Vangla.

- ***eevangistususes isikutele tuleks sisse viia teistest kambritest pärit vangidega suhtlemise perioodid; Vajadusel tuleks muuta vangistuseaduse vastavaid sätteid (punkt 55);***

Vangistusseaduse § 90 lg 3 sätestab, et vahistatut hoitakse ööpäev läbi lukustatud kambris, välja arvatud aeg, kui vahistatu töötab või õpib. Eraldi hoitakse vahistatuid, keda süüdistatakse ühes ja samas kriminaalasjas. Seesuguse regulatsioon on sisse seatud eelkõige selleks, et tagada kriminaalmenetluse nõuetekohane läbiviimine ja tulemuslikkus. Selgitame, et vahistatud on Tallinna Vanglas reeglina paigutatud kambrisse 4-6 teise vahistatuga, kellel on omavahel võimalik kambris suhelda. Samuti ei toeta Tallinna Vangla arhitektuuriline eripära erinevates kambrites paiknevatele vahistatutele suhtlemisvõimaluste loomist.

- ***tuleks teha pingutusi süüdimõistetutele kambriväliste tegevuste programmi täiendamiseks ja eelkõige suuremale hulgale neist töö (soovitavalt kutsealase töö) pakkumiseks (punkt 55);***

Kinnipeetavatele pakutakse Tallinna Vanglas erinevaid sotsiaalprogramme, näiteks viha juhtimine, sotsiaalsete oskuste treening, EQUIP, liiklusohutusprogramm, pere- ja paarisuhte vägivalla vähendamise programm, eluviisi treening jne. Kinnipeetavatele pakutavate sotsiaalprogrammide valikut suurendatakse järjepidevalt, eesmärgiga tagada vangistuse täideviimise eesmärkide

saavutamine parimal võimalikul viisil. Võimaluste piires tagatakse kinnipeetavatele mitmesuguseid huvialaringe näiteks muusikaring, kunstiring jm.

Tallinna Vangla eesmärgiks on tagada, et kõik kinnipeetavad, kellel kohtuotsuse jõustumise järgne karistus 01. jaanuari seisuga on pikem kui üks aasta, oleksid kalendriaasta jooksul hõivatud üld- või kutsehariduse omandamisega, riigikeele tasemekursusel osalemisega, täis või osalise koormusega oskus- või majandustöoga. Tallinna Vanglas tehakse selle nimel pingutusi. Näitena võime välja tuua järgmised arvud:

- 1) Töötasu maksti 2010. aastal kokku 160 kinnipeetavale ning 2012 aastal 215 kinnipeetavale;
- 2) Eesti keele õppe läbis 2010. aastal 69 kinnipeetavat ning 2012 aastal 178 kinnipeetavat;
- 3) põhikoolis õppis 2011/2012 õppeaastal 13 kinnipeetavat ning 2012/2013 õppeaastal 26 kinnipeetavat;
- 4) gümnaasiumis õppis 2011/2012 õppeaastal 6 kinnipeetavat ning 2012/2013 õppeaastal 17 kinnipeetavat;
- 5) kutsekoolis õppis 2011/2012 õppeaastal 12 kinnipeetavat ning 2012/2013 õppeaastal 55 kinnipeetavat.

– ***Eesti valitsus peaks Tallinna Vangla bloki K1 viivitamatult kasutusest kõrvaldama (punkt 57);***

Selgitame, et arvestades Tallinna Vangla võimalusi, ei ole võimalik lõpetada K1 hoone kasutamist täielikult. Tallinna Vangla püüab olemasolevate vahendite ulatuses tagada K1 hoone kambrite elamisväärsed tingimused, näiteks jalutusbokside katuste ehitamine, valgustuse parandamine jms. Kehvas seisus kambritesse vange ei paigutata. Näiteks ei paigutata kinnipeetavaid enam kambritesse nr 76 ja 85. Lisaks on käesolevaks ajaks K1 bloki kambrid muudetud valdavalt ühekojalisteks.

– ***ajutiselt Tallinna Vanglasse paigutatavad alaealised tuleks majutada tingimustesse, mis vastavad täielikult nende füüsilisele ja vaimsele seisundile (punkt 58);***

Alaealised kinnipeetavad Tallinna Vanglas praktiliselt ei viibi. Harva on nad sinna toodud lühikeseks ajaks, näiteks seoses kohtuistungiga. CPT külaskäigu ajal rakendati praktikat, mille kohaselt paigutati alaealised kinnipeetavad üksi E1 või E2 hoone tavakambri, kuid erandjuhtudel ka K1 hoone kambritesse. Selles osas on Tallinna Vangla oma praktikat muutnud ning käesoleval ajal on välistatud alaealiste kinnipeetavate paigutamine K1 hoone kambritesse.

– ***Eesti valitsus peaks astuma samme tagamaks, et naissoost vange hoitakse osakonnas, mis on meessoost vangide osakonnast füüsiliselt eraldatud (punkt 59);***

Tallinna Vangla E2 hoones hoitakse meesvahistatute kambrid ühes osakonna osas ning naisvahistatute kambrid teises osas. Tallinna Vangla piiratud võimaluste tõttu ei ole võimalik naissoost vahistatutele eraldada tervet osakonda. Kuigi Tallinna Vangla ühes osakonnas on nii nais- kui ka meessoost vahistatute kambrid, siis omavahel nad füüsiliselt kokku ei puutu. Nimelt ei ole vahistatutele ette nähtud vaba aega teiste osakonnas viibijatega suhtlemiseks. Suhelda saab vaid samas kambri paiknevate vahistatutega. Samuti välditakse olukordi, kus mees- ja naisvahistatud võiksid üheaegselt koridori liikuma sattuda.

– ***eelvangistus viibivate naissoost vangide suhtes tuleks sisse viia teistest kambritest pärit vangidega suhtlemise perioodid (punkt 59);***

Vangistusseaduse § 90 lg 3 sätestab, et vahistatut hoitakse ööpäev läbi lukustatud kambri, välja arvatud aeg, kui vahistatu töötab või õpib. Eraldi hoitakse vahistatuid, keda süüdistatakse ühes ja samas kriminaalasjas. Seesugune regulatsioon on sisse seatud eelkõige selleks, et tagada kriminaalmenetluse nõuetekohane läbiviimine ja tulemuslikkus. Selgitame, et vahistatud on reeglina Tallinna Vanglas paigutatud kambritesse 4-6 teise vahistatuga, kellel on omavahel võimalik kambri suhelda. Siinjuures tuleb arvestada seda, et naissoost vahistatuid hoitakse meessoost vahistatutega samas osakonnas, mistõttu oleks raskendatud naissoost vahistatutele teistest kambritest pärit naissoost vahistatutega suhtlemisperioodide sisseseadmine. Kordame juba varasemalt öeldut, et Tallinna Vangla arhitektuuriline eripära ei soodusta vahistatutele suhtlemisvõimaluste loomist.

- **Eesti valitsus peaks tagama, et naissoost vangidel oleks võimalik saada piisavates kogustes esmavajalikke hügieenivahendeid (punkt 60).**

Selgitame, et kinnipeetavatel võimaldatakse vangla kauplustest sisseoste sooritada vähemalt üks kord kuus ning kinnipeetav saab kõik vajaliku poest soetada. Vanglas asuvast kauplustest on kinnipeetavatel võimalik osta nt hambapastat, intiimpesugeeli, seepi, dušigeeli, šampooni, hügieenisidemeid, deodorante jne. Tualettpaber antakse kõikidele kinnipeetavatele vangla kulul. Vähekindlustatud kinnipeetavale väljastab vangla kinnipeetava taotluse alusel hügieenipaki. Hügieenipakk sisaldab tualettseepi, majapidamisseepi, hambapastat, hambaharja, ühekordseid raseerijaid ning naiskinnipeetavatele hügieenisidemeid. Vajadusel on võimalik hügieenitarbeid juurde küsida. Seega nähtub eelpooltoodust, et kõigile kinnipeetavatele on tagatud juurdepääs esmavajalikele hügieenivahenditele.

Kommentaariid

- **Tuleb astuda samme tagamaks, et Tallinna Vanglas eelvangistuses viibijad oleksid neile võimaldatavatest programmidest teadlikud (punkt 52);**

Vahistatutele võimaldatavatest programmidest teavitab vahistatut tema inspektor-kontaktisik. Asjaolu, et osa vahistatuid ei olnud CPT külastuse ajal teadlikud nendele võimaldatavatest programmidest, võis olla tingitud sellest, et kõnealused vahistatud olid vanglasse saabunud hiljuti ning nendele ei olnud veel programme jõutud planeerida.

- **Eesti valitsus peaks võimaldama vangidele sagedasemat duši kasutamist, arvestades Euroopa Vanglareeglite reeglit 19.4 (punktid 53 ja 60).**

Vangistusseaduse § 50 lg 2 sätestab, et vähemalt üks kord nädalas, samuti vanglasse vastuvõtmisel võimaldatakse kinnipeetavale saun, vann või dušš. Tallinna Vanglas võimaldatakse duširuumi kasutamine vastavalt vangla võimalustele, kuid mitte harvemini kui seaduses sätestatud miinimum. Sagedasem duši kasutamine võimaldatakse töötavatele kinnipeetavatele. Kõikidele kinnipeetavatele on igapäevaselt tagatud juurdepääs puhtale voolavale veele, mis võimaldab esmaseid hügieenitoiminguid, nt hammaste, käte, näo ja jalgade pesemine. Palava suve korral püüab vangla kinnipeetavatele võimaldada pesemisvõimaluse sagedamini kui üks kord nädalas.

3.4 Viru Vangla

Soovitused

- **Eesti valitsus peaks rakendama vajalikud meetmed tagamaks, et Viru Vangla kõik kambrid on aastaringelt hästi ventileeritud (punkt 62);**

Viru Vangla kõikides kambrites on tagatud sundventilatsioon (sisse- ja väljapuhe), mis tagab eluruumidele esitatavatele nõuetele vastava õhuhulga. Kõikides eluhoonetes teostati ajavahemikul 02.05.2012 – 21.06.2012 mõõtmisi ning tulemused vastavad standardile EVS-EN 12599:2000 „Ventilation for buildings – Test procedures and measuring methods for handling over installed ventilation and air conditioning systems“. Erakordselt palavate ilmadega rakendatakse meetmeid, mida vangla juhtkond CPT-le selgitas ning mille CPT on oma lõppraportis ka välja toonud. Põhjusi, miks osa kinnipeetavatest ei olnud rakendatud meetmetest teadlikud, võib olla erinevaid.

- **kõik Viru Vangla vabaõhutegevuste hoovid tuleks varustada puhkamisvõimaluste ja varjualustega (punkt 63);**

2013. aasta märtsi seisuga on Viru Vangla 46-st jalutushoovist 45 varustatud istepingiga. Jalutushoovidele katuseid rajada ei ole plaanis, sest jalutushoovidel on ehituslikult servades metallist või betoonist ääred, kuhu alla on kinnipeetavatel võimalik päikese eest või sademete korral varjuda.

- ***Eesti valitsus peaks astuma kiireid samme Viru Vangla eelvangistuses viibijate režiimi radikaalseks parandamiseks. Nende sammude eesmärgiks peaks olema tagada, et need vangid saaksid veeta mõistliku osa päevast väljaspool oma kambrit, tegeledes erinevate mõttekate tegevustega (punkt 64);***

Viru Vanglas pakutakse vahistatutele mitmeid võimalusi kambriväliseks tegevuseks. Näiteks 2012. aastal läbis keeleõppekursused 23 vahistatut. 2013. aasta maikuu lõpu seisuga on keeleõppe käesoleval aasta läbinud 14 vahistatut ning hetkel osaleb 4 vahistatut. Sotsiaalprogrammide osas on vangla seadnud endale eesmärgi, et programme viiakse läbi võimalikult paljudele vahistatutele, kuid mitte vähemale arvule kui 30. Aastal 2012 viidi sotsiaalprogramme läbi näiteks 39 vahistatule. Käesoleval aastal on sotsiaalprogrammi „Eluviisitreening“ läbinud 16 vahistatut, programmis „Viha juhtimine“ osaleb hetkel 14 vahistatut (programm lõpeb 25.06.2013). Eesmärgiks on käesoleval aastal läbi viia veel programm „Sotsiaalsete oskuste parandamine“ ning vastavalt vajadustele ja võimalustele ka teisi programme.

Aastast 2013 rakendatakse spetsiaalset kohtlemismudelit vahistatutele, kellel on diagnoositud narkosõltuvus. Kohtlemismudelis olevaid põhimõtteid rakendavad ellu koostööna erinevate alade spetsialistid – psühholoog, kriminaalhooldusametnik, kaplan, pereõde ja inspektor-kontaktisik. Töö sõltlastega toimub nii individuaalselt kui ka grupitöö vormis ning need tegevused toimuvad lisaks eelpoolkirjeldatud programmidele. Ühtlasi kaasab vangla kohtlemismudeli rakendamiseks välised partnerasutusi, kes tegelevad narkorehabilitatsiooniga. Käesoleva aasta algusest kuni 27.05.2013 on tegeletud või tegeletakse süvendatult 33 sõltuvusdiagnoosiga vahistatuga.

Viru Vanglas võimaldatakse vahistatutele ka töötamist. 2012. aastal oli Viru Vanglas paiknevatest vahistatutest majandustöödega hõivatud 23. Käesoleval hetkeks on 2013 aasta jooksul tööga hõivatud olnud 22. Samuti on vahistatutel, kellel puudub põhiharidus, võimalik see omandada üldhariduskoolis. Käesoleval hetkel osaleb õppetöös kolm vahistatut. Lisaks võimaldatakse vahistatutele riigikeeleõpet. Riigikeele kursustel osales 2012. aastal 28 vahistatut, 2013. aastal on riigikeele kursustel osalenud 16 vahistatut. Uued grupid koostatakse 2013. aasta II poolaastal. Samuti pakub vangla vahistatutele ringe, mis hõlmavad endas maalimist, savivoolimist ning filmide vaatamist koos analüüsi ja aruteluga. Ringides osaleb hetkel 10 vahistatut.

- ***Eesti valitsus peaks astuma samme tagamaks, et Viru Vangla alaealiste osakonnas ei rakendata kollektiivset karistamist (punkt 72);***

Vangistusseaduse § 63 lg 3 teine lause sätestab, et kollektiivsed distsiplinaarkaristused on keelatud. Iseenesest mõistetavalt neid ka Viru Vanglas alaealiste osakonnas ei rakendata.

Võimalik, et CPT-ga vesteldes pidasid alaealised kollektiivse karistamise all silmas osakonna ajutist lukustamist, mis aga ei ole kuidagi seotud kinnipeetavate karistamisega. Vangistusseaduse § 8 lg 2 esimene lause sätestab, et vanglateenistus võib põhjendatud vajaduse korral kambreid või osakondi lukustada või kinnipeetavaid ajutiselt teistesse ruumidesse paigutada käesoleva paragrahvi lõikes 1 ettenähtud ajast erinevalt, kui see on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks või kinnipeetava õigusvastase käitumise vältimiseks. Rõhutame, et osakondi või kambreid suletakse vaid tõsiste põhjuste olemasolul ning nii lühikeseks ajaks kui hädapäraselt võimalik. Näiteks võidakse osakond lukustada hädapäraste remonttööde teostamise ajaks, kehavigastuste või muude tõsiste rikkumiste avastamisel asjaolude väljaselgitamiseks vms. Viidatud sätte teine lause sätestab, et kõnealune otsus tuleb teha kirjalikult. Selgitame, et kirjalikku otsust osakonna või kambrite sulgemise kohta tutvustatakse ka kinnipeetavatele, kes kõnealuses osakonnas paiknevad. Kõnealuseid otsuseid on kinnipeetavatel võimalik vaidlustada.

- ***Viru Vanglas peaks vastav ametkond viima läbi alaealistele ja noortele õigusrikkujatele antava toidu täieliku kontrollimise, et tagada selle piisavus mitte ainult kvaliteedi, vaid ka kvantiteedi osas (punkt 73);***

Täpsemad nõuded kinnipeetavatele antava toidu kohta on sätestatud sotsiaalministri 31.12.2002 määruses nr 150 "Toidunormid kinnipidamisasutustes" ja Viru Vangla lähtub kinnipeetavate toitlustamisel kõnealuses määruses sätestatust. Kinnipeetavaid toitlustatakse kolm korda päevas ning menüü on koostatud vastavalt määruale selliselt, et kinnipeetavatele on tagatud tervislik ja täisväärtuslik toit, mis vastab nii kvaliteedilt kui kvantiteedilt kehtestatud normidele.

Igapäevaselt kontrollib meditsiinosakond maitsmise teel kõikide toidukordade toidu kvaliteeti, välistamaks ebakvaliteetse toidu sattumist kinnipeetavateni. Sissekanded toidu kvaliteedi osas registreeritakse meditsiinosakonna valveõe poolt elektrooniliselt. Pisteliselt käib kinnipeetavate toitlustamist kontrollimas Terviseamet. Viimane Terviseameti inspekteerimine toidunormide täitmise osas toimus 16.01.2012, etteheiteid vanglale ei olnud. Kaks korda aastas võetakse kinnipeetavate toidust bakterite analüüs ja kord aastas kontrollitakse joogivee kvaliteeti. Toidu välja jagamist kinnipeetavale osakondades kontrollivad toidujagajaga kaasas olevad valvurid. Kõik toidud kaalutakse enne kambrisse andmist vastavalt menüüle, mistõttu ei teki olukorda, kus kinnipeetavad said menüüs ette nähtust vähem toitu. Põhjusi, miks osa kinnipeetavaid kurtis, et nende kehakaal on vanglasse saabudes langenud, võib olla mitmeid. Üldjuhul siiski ei ole kehakaalu langemisel tegemist ohtliku olukorraga, vaid pigem olukorraga, kus vanglasse sattumiseni ebakorrapäraselt toitunud isiku kehakaal hakkab korrapärase ja tervisliku toitumise tulemusena normaliseeruma.

- ***Eesti valitsus peaks korraldama Viru Vanglas täieliku ülevaatuse seoses üksikvangistuse distsiplinaarmeetmena kasutamise, eesmärgiga tagada, et seda rakendatakse ainult erandkorras ja viimase võimalusena, proportsionaalselt toimepandud teoga ning võimalikult lühikeseks ajaks (punkt 76).***

Vangistusseaduse § 63 lg 1 kohaselt on distsiplinaar karistusteks raskuse järjekorras 1) noomitus; 1¹) isikliku raadio, televiisori või muu vajaliku elektriseadme kasutamise keelamine kuni 45 päevaks; 2) ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine; 3) töölt eemaldamine kuni üheks kuuks; 4) kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks (noort kinnipeetavat võib kartserisse paigutada kuni 20 ööpäevaks). Selgitame, et vanglas käsitletakse iga rikkumist eraldiseisva rikkumisena, mida menetletakse õigusaktides sätestatud alustel ning vajadusel määratakse proportsionaalne karistus. Ühe ja sama distsipliinirikumise eest võib kohaldada ainult üht distsiplinaar karistust. Kartseri karistus määratakse vaid kõige raskemate rikkumiste puhul. Suurem kartsapäevade arv määratakse reeglina sellistel juhtudel, kui tegemist on raske rikkumisega ning isik on samalaadseid rikkumisi toime pannud korduvalt. Vanglal on võimalik jätta isik ka karistamata, mida paljudel juhtudel ka tehakse. Sellisel juhul peetakse isikuga distsiplineeriv vestlus, mis peaks isikut motiveerima asuma õiguskulekale tee.

Tulenevalt haldusmenetluse seaduse §-s 54 sätestatust on proportsionaalsus üks haldusakti õiguspärasuse eeldus. Distsiplinaar karistuse määramise käskkirjas põhjendatakse karistuse valikut, selle mõõdukust ja eesmärgipärasust. Kui kinnipeetav ei ole rahul karistuse määraga, on tal õigus distsiplinaar karistuse määramise käskkirja vaidlustada esialgu vanglas ja seejärel kohtus. Sellisel juhul hinnatakse karistuse proportsionaalsust ka vaide- ja kohtumenetluses. Kohtud on distsiplinaar karistuse käskkirju küll kohtumenetluses tühistanud, kuid üldjuhul mitte sel põhjusel, et karistused oluks ebaproportsionaalsed.

Kui isik on toime pannud mitmeid rikkumisi, mille eest on talle määratud kartseri karistus, siis paratamatult tuleb isikul kartserirežiimil viibida pikemalt. Kui isik käitub õiguskulekalt ning distsipliini ei riku, siis ei määrata talle ka kartseri karistusi ja ta ei pea kartseris viibima. Rikkumisele järgnev karistus peab motiveerima isikut edaspidistest rikkumistest hoiduma. Kui isik on ikka ja jälle samalaadse rikkumise toime pannud, siis võib teha järelduse, et määratud karistus ei ole olnud piisav. Vangla ei saa jätta distsipliinirikumistele reageerimata, sest see annaks signaali, et rikkumised on lubatavad.

Kommentaariid

- ***Tulevaste kinnipidamiskohtade ehitamise/renoveerimise kontekstis oleks soovitatav tagada võimalus avada osa kambri aknast (punkt 62);***

Avatavate akende olemasolu kambri seas ohtu vangla julgeoleku. Avatava akna puhul suurenevad võimalused vangidevaheliseks lubamatuks suhtlemiseks ja esemete vahetuseks. Viru Vangla kõikides kambrites on tagatud sundventilatsioon (sisse- ja väljapuhe), mis tagab eluruumidele esitatavatele nõuetele vastava õhuhulga, mis vastavad standardile EVS-EN 12599:2000 „Ventilation for buildings – Test procedures and measuring methods for handling over installed ventilation and air conditioning systems“, mistõttu akna avamine ei ole kinnipeetavatele vajalik.

- **Eesti valitsus peaks vabaõhutegevuste hoovide planeeringu üle vaatama; täpsemalt peaksid need olema piisavalt suured, et kõik vangid saaksid seal füüsilisi pingutusi teha ning võimalusel peaksid need asuma maapinnatasandil (punkt 63);**

Leiame, et Viru Vanglasse suuremate jalutushoovide rajamine või ainult maapinnatasandil asuvate jalutushoovide kasutamine, ei ole vajalik ega otstarbekas. Viru Vanglas on kolmel eluhoonel (S7, S8, S9) kummaski hoone otsas katusel jalutusõued suurusega 164,6 m². Korraga viiakse jalutama maksimaalselt 40 kinnipeetavat. E-hoone katusel asuvad jalutusosalad suurusega 22 m², kus jalutab korraga kaks (tugevdatud järelevalvega osakonnast) või viis (E5 osakonnast) kinnipeetavat. E-hoone kõrval asuvad maapealsed jalutusosalad on suurusega 16,1 m², kuhu viiakse korraga jalutama maksimaalselt viis kinnipeetavat. P-hoone hoovis on viis maapealset jalutusboksi suurusega 15 m², kus jalutab maksimaalselt kaks kinnipeetavat korraga. Avavangla osakonna jalutusplats on suurusega 2100 m², millest 400 m² moodustab spordiväljak korvpallilaudade ja välitreenažööridega ning istepingid. Leiame, et kõikides jalutushoovides on kinnipeetavatel piisavalt ruumi liikumiseks ning harjutuste sooritamiseks.

- **CPT usub, et jätkatakse pingutusi tagamaks, et kõigil Viru Vangla süüdimõistetutel on juurdepääs sobivale töödevalikule (eelistatavalt kutsealasele tööle) ning haridusele, spordile ja meelelahutusele (punkt 64);**

Vastavalt võimalustele ja vajadustele jätkatakse tööga hõivamise, hariduse, spordi ja meelelahutuse võimaluste suurendamist. Märkime, et vangla jätkab mitmesuguste ringide (kunstiring, muusikaring jm) ning meelelahutuslike ürituste (perepäevad, kontserdid, spordiüritused jm) korraldamist.

Sotsiaalprogramme viidi Viru Vanglas läbi 358 süüdimõistetule. Sotsiaalprogrammide mahud on 2013. aastal jäänud üldjoontes samaks võrreldes 2012 aastaga, kuid need on hetkel planeeritud vastavalt riskipõhiste vajaduste järgi. Seega kui ilmneb, et programme on vaja läbi viia rohkematele kinnipeetavatele, siis seda tehakse.

Riigikeeleõppe kursuste kohta märkime, et 2012. aastal läbis riigikeele õppe erinevatel tasemetel kokku 225 kinni peetavat isikut ning 2013. aastal on Viru Vangla suurendanud riigikeele õppekohtade arvu 50 õppekoha võrra. Samuti püütakse jõudumööda pakkuda kinnipeetavatele erinevaid koolitusi ja kursusi. Näiteks pakuti 2012. aastal avavangla osakonnas paiknevatele kinnipeetavatele toimetulekuoskuste suurendamise eesmärgil kodumajanduse kursust, milles osales 12 kinnipeetavat. 2013. aastal on planeeritud pakkuda sama kursust 24 isikule. Tugevdatud järelevalvega osakonnas paiknevatele kinnipeetavatele korraldati 2013 aastal puhastusteenistuse kutsekoolitus.

Samuti märkime, et koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga ning Ida-Viru Kutsehariduskeskusega on toimumas vanglas pakutava kutsehariduse reform, mille käigus suureneb ka õppekohtade arv. Pakutava kutsehariduse õppekavade pikkus muudetakse paindlikumaks: praegused olemasolevad 40 ja 80 nädalased õppekavad muudetakse 12-16 nädalasteks kursusteks, mis võimaldab ka lühema karistusajaga kinnipeetavatel omandada kutseharidust. Samuti on reformi eesmärgiks muuta kutsehariduse omandamise võimalused aastaringseks, mitte õppeaastast sõltuvaks. Kaks esimest lühema õppekavaga kursust on planeeritud avada 01.06.2013.

Tööhõive suurendamine on vangla prioriteet, millesse panustatakse aktiivselt. Koostöös AS-iga Eesti Vanglatööstus otsitakse aktiivselt erinevaid lahendusi. Esimese sammuna on kavas laiendada lihtsamatesse komplekteerimistöodesse rohkem kinnipeetavaid. 2012. aasta aprillis sõlmiti kokkuleppe, et olemasolevad tööülesanded jaotatakse suurema hulga kinnipeetavate vahel. Seeläbi võib väheneda töötavate kinnipeetavate koormus, kuid suureneb hõivetegevusse kaasatud kinnipeetavate arv.

- **Eesti valitsust peaks „Supermax“ osakonnas pakutavate tegevuste programmi punktis 68 toodud kriteeriume arvestades edasi arendama (punkt 68).**

Vangla pöörab aktiivselt tähelepanu, et tugevdatud järelevalvega osakonnas pakutavaid tegevusi võimaluste piires arendada. Näiteks korraldati käesoleval aastal kõnealuses osakonnas puhastusteenistuse kutsekoolitus. Koolitus toimus ajavahemikul 15.04.2013-27.04.2013 (ajaliselt 80 tundi). Koolitusel osalemist alustas 10 kinnipeetavat, kuid koolituse läbis ja tunnistuse puhastusteenistuse koolituse läbimise kohta sai 2 kinnipeetavat. Samuti juhime tähelepanu, et

käesolevaks ajaks on mõlemasse tugevdatud järelevalvega osakonda sisse seatud tööruumid, kus on võimalik teha mitmesuguseid töid ning vastavalt vajadusele kinnipeetavatele hõivet ka pakutakse. Vangla teeb pingutusi, et leida sisse seatud ruumidele rohkem sihipärast kasutust.

Hetkel osakonnas võimaldatavatest tegevustest on täpsemalt võimalik lugeda järgmise punkti alt.

Teabepäringud

- ***Kõigi praegu „Supermax“ osakonnas pakutavate tegevuste kirjeldus koos andmetega selle kohta, kui palju vange ja mitu tundi nädalas on igasse tegevusse kaasatud (punkt 68);***

Nagu juba varasemalt märgitud, siis tuleb tugevdatud järelevalvega üksuse kinnipeetavate puhul julgeolekuhu tõttu enamik neile planeeritud tegevusi läbi viia üksuse sees.

Sotsiaalprogramme võimaldatakse tugevdatud järelevalvega üksuses, nagu ka mujalgi, vastavalt vajadusele. Kuna reeglina paiknevad kõnealuses üksuses pikaajalise vangistusega kinnipeetavad, siis on hetkel olukord, kus pakutavad programmid on kinnipeetavatel juba läbitud ning vabanemiseelsete programmide läbiviimiseks on liiga vara.

Tugevdatud järelevalvega üksuse kinnipeetavatele pakutakse muuhulgas näiteks järgmisi tegevusvõimalusi:

- 1) töötamine – Üksuses töötab hetkel 10 kinnipeetavat, kellest kuus on koristajad, üks raamatukogutöötaja, üks hooldaja, üks motivatsioonipakkide komplekteerija ja üks tekkide lammutaja. Ajaliselt on need isikud hõivatud 20 minutit kuni 28 tundi nädalas ühe kinnipeetava kohta, olenevalt määratud ametist ja töö sisust;
 - 2) üldhariduse omandamine – üldharidust omandavaid kinnipeetavaid on kaks ning kumbki neist on õppetööga hõivatud ligikaudu 24 tundi;
 - 3) kunstiring – ringis osalevaid kinnipeetavaid on seitse ning ajaliselt kulub neil igaühel sellele 1,5 tundi;
 - 4) muusikaring – ringis osalevaid kinnipeetavaid on seitse ning ajaliselt kulub neil igaühel sellele üks kuni neli tundi kinnipeetava kohta;
 - 5) riigikeele kursused – kursustel osalevaid kinnipeetavaid on kaksteist ning õpe toimub individuaalõppena. Konsultatsioonid toimuvad sagedusega 1 kord kuus ning nende kestus sõltub vajadusest.
 - 6) psühholoogi teenus – aktiivseid kliente on 15 ning passiivseid ehk kokkuleppel vastuvõtule tulijaid seitse. Aktiivsete klientide vastuvõtt kokku 2013. a on 8-12 tundi nädalas. Regulaarsete kohtumiste sagedus on 2-4 korda kuus, lisaks vajadusel erakorralised kohtumised;
 - 7) kaplani teenus – usuliste vajaduste rahuldamine vastavalt vajadusele;
 - 8) koroona – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi (3 korda nädalas);
 - 9) lauamängude mängimine – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi;
 - 10) treenimine multitreneri õõril – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi;
 - 11) raamatukogu kasutamine – raamatukogust on võimalik kõigil tellida teavikuid taotluse alusel;
 - 12) televisori vaatamine – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite lahtioleku ajal;
 - 13) raadio kuulamine – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele.
- ***üksikasjalikud andmed alaealistele ja noortele õigusrikkujatele pakutavate erinevate tegevuste, programmide, hariduse (põhiharidus ja sellest kõrgem haridus) ning kutsehariduse kohta koos andmetega selle kohta, kui palju vange ning mitu tundi nädalas on neist igasse kaasatud (punkt 71).***

Viru Vangla võimaldab alaealistele järgmisi sotsiaalprogramme¹:

¹ Sotsiaalprogrammide prognoos on koostatud selle pealt, kui paljudele isikutele on käesoleval hetkel individuaalses täitmiskavas kõnealune programm ette nähtud. Kui vajadus mingi programmi järele peaks

- 1) Agressiivsuse asendamise treening – programmi eesmärgiks on õpetada agressiivse käitumise asemel kasutama positiivseid sotsiaalseid oskusi ning muuta osalejat nii, et teiste inimestega arvestamine oleks tema mõtlemises ja käitumises tähtis tegur. Kõnealune programm kestab kas 18 nädalat (üks kord nädalas) või 9 nädalat (kaks korda nädalas). Kohtumise pikkus 2x 55 minutit. Hetkel programmiga hõivatud 4 kinnipeetavat. Planeeritud aastaks 2013 veel 9-le kinnipeetavale.
- 2) Viha juhtimine – programmi eesmärgiks on viha vaoshoidmiseks ja konstruktiivseks väljendamiseks vajalike vahendite valdama õppimine. Koolitusel õpitakse viha tekitavate olukordade äratundmist, kehakeele valitsemist, rahustavad mõtteid, lõdvestumist, asjalikkust, kehtestavat suhtlemisviisi, kriitika ja solvangutega toimetulekut, rühma survega toimetulekut. Kõnealune programm eeldab vähemalt üheksat kohtumist. Kohtumise pikkus 1,5-2 tundi. Hetkel programmiga hõivatud 1 kinnipeetav, 1 on programmi aastal 2013 juba läbinud ning käesolevaks aastaks planeeritud veel 3-le kinnipeetavale.
- 3) Eluviisitreening õigusrikkujatele – programmi eesmärgiks on muuta sõltuvuskäitumist. Maksimumeesmärk on lõpetada sõltuvusainete tarvitamine ja/või hasartmängude mängimine ning vähim eesmärk on kontroll tarvitamise/mängimise üle. Koolitusel tugevdatakse osalejate motivatsiooni, tuues välja sõltuvusega kaasnev kahju ning näidatakse kasu, mida annab sõltuvusest jagusaamine, analüüsitakse seoseid sõltuvusainete tarvitamise ja õigusvastase käitumise vahel, koostatakse treeningplaan ja viiakse läbi enesekontrollitreening, õpitakse sõltuvuse ja sotsiaalse survega toime tulema, õpitakse tagasilööke ära hoidma ja nendega toime tulema. Kõnealune treening eeldab individuaaltööna 6-8 kohtumist üks kord nädalas üks tund ning rühmatööna 8-10 kohtumist üks kord nädalas 1,5 tundi. Hetkel hõivatud 10 kinnipeetavat. 20 kinnipeetavat on programmi aastal 2013 juba läbinud ning käesolevaks aastaks programmi läbimine planeeritud veel 11-le kinnipeetavale. Programmis osalemise on käesoleval aastal pooleli jättnud 5 kinnipeetavat.
- 4) Noorteprogramm EQUIP – programmi eesmärgiks on õpetada noortele vastutusrikast mõtlemist ja käitumist kaaslaste abistamise kaudu. Programmis arendatakse kõlbelise mõtlemise oskusi ja võimet mõista kaasinimeste seisukohti, lahendatakse üheskoos moraalseid dilemmasid, mängitakse läbi konfliktiolukord, mille lahendamine viib osalejate moraalse mõtlemise küpsemale tasemele, õpitakse oma viha ohjama ja parandatakse mõtlemisvigu, treenitakse sotsiaalseid oskusi, viiakse läbi kõlblustreening. Kõnealune programm eeldab 13 kohtumist üks kord nädalas. Kohtumise pikkuseks 1,5 tundi. Hetkel hõivatud 9 kinnipeetavat, planeeritud käesolevaks aastaks programmi läbimine veel 17-le kinnipeetavale.
- 5) Sotsiaalsete oskuste arendamise programm – programmi eesmärgiks on sotsiaalsete oskuste tundmaõppimine ja harjutamine, et neid saaks kasutada igapäevaelu erinevates olukordades. Sotsiaalsete oskuste täiendamist vajavad kõik õigusrikkujad. Programmis õpitakse suhtlemisoskusi, enesekehtestamist, emotsioonidega toimetulekut, kriitikat tegema ja vastu võtma, konfliktidega toime tulema, probleemide lahendamiseviise. Programm eeldab 8 -12 kohtumist üks kord nädalas. Kohtumise pikkuseks ~1 tund. Hetkel hõivatuid ei ole, kuid käesolevaks aastaks on programmi läbimine planeeritud 22-le kinnipeetavale.
- 6) Programm „Õige hetk“ – programmi eesmärgiks on aidata programmi abil klientidel omandada, arendada ja rakendada mitmesuguseid sotsiaalsete probleemide lahendamise seotud oskusi, mis aitavad neil elus rasketes olukordades toime tulla. Programm eeldab 13 kohtumist, üks kohtumine nädalas. Hetkel programmiga hõivatud 1 kinnipeetav, käesoleval aastal on programmi läbinud 3 kinnipeetavat ning programmi läbimine on planeeritud veel 13-le kinnipeetavale.
- 7) Vabanemiseelne nõustamine – Eesmärgiks on kinnipeetava ettevalmistamine vabanemiseks; info edastamine Töötukassa, kohaliku omavalitsuse, rehabilitatsiooni- ja sotsiaalteenuste, toetuste ning eluasemeteenuste kohta lähtub kinnipeetava isiklikest vajadustest ja tulevastest

suurenema, siis suurendatakse ka kohtade arvu. Kõigile kellele mingi programm on taasühiskonnastamise eesmärgil ette nähtud, see reeglina ka võimaldatakse.

elukohast. Kohtumiste arv sõltub käsitletavate teemade arvust, kohtumise pikkus ~60 min, vähemalt 1 kord nädalas. Programmi viiakse läbi vastavalt vajadusele ning see selgub jooksvalt. Käesoleval ajal on programmiga hõivatud 3 kinnipeetavat. Aastal 2013 on nõustamist pakutud 13-le kinnipeetavale.

- 8) Sõltuvusprobleemidega kinnipeetavate tugirühm – Sõltuvusprobleemidega kinni peetavatele suunatud tugirühma eesmärk on kinnipeetavate tervisealase teadlikkuse tõstmine ning riskikäitumise vähendamine, kinnipeetavate motivatsiooni tõstmine oma uimastitarvitamise muutmiseks, tagasilanguse ennetuse mehhanismidega tutvumine, informatsiooni andmine teenustest, mida on võimalik kasutada kinnipidamisasutuses ning vanglast vabanedes. Programm eeldab kokku nelja kohtumist üks kord nädalas. Hetkel on programmiga hõivatud 9 inimest. Programmi läbimine on aastal 2013 planeeritud veel 27-le kinnipeetavale.
- 9) Liiklusohutusprogramm – Tegemist on kognitiiv-käitumusliku programmiga, mis on mõeldud sõidukit joobeseisundis juhtinud süüdimõistetutele. Programmi peamisteks eesmärkideks on süüdlase teadmiste parandamine ja tema väärtushoiakute ja käitumise mõjutamine ning selle kaudu vähendada uute süütegude toimepanemist. Programm koosneb kahest kriminaalhooldusametniku läbiviidavast individuaaltunnist, kus ametnik käsitleb koos kriminaalhooldusametnikuga tema olukorda ja purjuspäi sõidukijuhtimisega seonduvat; kuuest rühmatunnist, mille koos kriminaalhooldusametnikuga viib läbi autokooli liiklusspetsialist ning kahest individuaaltunnist, kus kriminaalhooldusametnik jätkab probleemide lahkamist ja edasise tegevusplaani sõnastamist koos kriminaalhooldusametnikuga. Liiklusohutusprogramm on aastal 2013 planeeritud ühele kinnipeetavale.

Viru Vangla pakub alaealistele vaba aja veetmiseks muuhulgas näiteks järgmisi võimalusi:

- 1) koroon – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi;
- 2) lauatennis – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi;
- 3) lauamängud – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi;
- 4) treenimine multitreneri õõril – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite uste lahtioleku ajal, oma äranägemise järgi;
- 5) kunstiring – osaleb seitse kinnipeetavat, 1,5 tundi nädalas;
- 6) filmide vaatamine koos analüüsiga – kaks korda nädalas 2,5 tundi;
- 7) raamatukogu kasutamine – raamatukogust on võimalik teavikuid tellida kõigil taotluse alusel;
- 8) korvpalliturniir – osaleb 10 kinnipeetavat, toimub suveperioodil
- 9) perepäev emadepäeval – toimub üks kord aastas, 19.05.2013 kestis 13.00 – 15.30 ja osales 12 kinnipeetavat peredega.
- 10) muusikaring – huvi puudusel hetkel osalejaid ei ole, 1,5 tundi nädalas;
- 11) breiktantsuring – huvi puudusel hetkel osalejaid ei ole, 1,5 tundi nädalas;
- 12) emakeele päeva kirjanduslik esseekonkurss – käesoleval aastal puudus alaealistel huvi esseekonkursi vastu.
- 13) televisori vaatamine – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele kambrite lahtioleku ajal;
- 14) raadio kuulamine – võimaldatakse kõikidele kinnipeetavatele.

Viru Vangla pakub alaealistele seoses motivatsiooniprogrammiga muuhulgas näiteks järgmisi tegevusi:

- 1) videomängude toa kasutamine – vastavalt kvalifitseerumisele, üks kord nädalas;
- 2) täiendav spordirajatiste kasutamise võimalus – vastavalt kvalifitseerumisele, üks kord kahe nädala jooksul;
- 3) raamatukogutunnid – vastavalt kvalifitseerumisele, üks kord kahe nädala jooksul; E hoone üks kord nädalas;
- 4) toiduvalmistamiskursused – vastavalt kvalifitseerumisele, üks kord nädalas;
- 5) väljasõit koju – vastavalt kvalifitseerumisele – üks kord kolme kuu jooksul.

Hariduse omandamisega ollakse hõivatud järgmiselt:

- 1) Üldharidus – käesoleval ajal omandab üldharidust 14 alaealist kinnipeetavat ja 8 noort kinnipeetavat, kellest igaüks on sellega hõivatud keskmiselt 29-33 tundi nädalas.
- 2) Kutseharidus – käesoleval ajal omandab kutseharidust 28 kinnipeetavat, kellest igaüks on sellega hõivatud keskmiselt 30 tundi nädalas.

3.5 Tervishoiuteenused mõlemas vanglas

Soovitused

- ***Eesti valitsus peaks Viru Vangla tervishoiupersonali ressursid üle vaatama, pidades silmas punktis 79 toodud märkusi. Kiiresti tuleks astuda samme osaliselt täitmata psühhiaatri ja hambaarsti kohtade täitmiseks ning teise üldarsti koha täitmiseks, samuti tuleks kaaluda kolmanda täistööajaga üldarsti palkamist, arvestades et tervishoiuteenistus vastutab osaliselt ka lähedalasuva Jõhvi Arestimaja eest (punkt 79);***

Vakantsete meditsiinipersonali kohtade täitmisege tegeletakse pidevalt. Meditsiinipersonali leidmiseks kasutatakse väga mitmesuguseid kanaleid. Isegi kui mõni arsti koht on teatud ajaperioodil vakantne, püütakse vajalikud teenused kinnipeetavatele tagada mõistliku aja jooksul. Näiteks üldarsti vastuvõtule pääsemiseks ei esine Viru Vanglas järjekordi. Kõigile abivajajatele võimaldatakse arsti vastuvõtt reeglina järgmisel, harva ülejärgmisel päeval. Hambaarsti vastuvõttude osas ei ole samuti märkimisväärset järjekorda. Plaaniliste patientide järjekord on hambaarstile keskmiselt seitse päeva. Psühhiaatri vastuvõtule on järjekord paar kuni kolm nädalat. Vältimatu arstiabi tagatakse kõikidele kinnipeetavatele viivitamatult

Täiendavalt selgitame, et vangla üldarstid, psühhiaatrid ja hambaarstid ei vastuta Ida Politseiprefektuuri Jõhvi kambri vajaduste eest. Arestimaja puudutavas osas vastutab vangla vaid metatoonravi jagamise eest arestimaja klientidele, kuid sellega ei tegele ülalnimetatud arstid ning sellele kuluv aeg on marginaalne ja ei mõjuta vanglas paiknevatele kinnipeetavatele teenuse osutamist. Üldjuhul Viru Vangla meditsiinipersonal arestimaja kliente muus osas ei teeninda.

- ***tuleb astuda samme, et 24-tunnised vahetused Tallinna Vangla ja Viru Vangla tervishoiuteenistuses ning samuti kõigis teistes Eesti vanglates praktikas kaotada (punkt 80);***

Viru Vanglas töötab tänaseks 24-tunnistes vahetustes 16-st spetsialist-öest kuus, Tallinna Vanglas 20-st spetsialist-öest 16. Tulevikus töökorraldust muutes peame võimalusel silmas CPT soovitust, kuid käesoleval ajal tagab praegune töökorraldus parimal viisil kinnipeetavate ja personali vajaduse rahuldamise ning koheselt ei ole võimalik üle minna töökorraldusele, kus 24-tunniseid vahetusi üldse ei rakendataks. Nimelt tuleb silmas pidada seda, et osa meditsiinitöötajaid ongi huvitatud justnimelt 24-tunnistest vahetustest ning 24-tunniste vahetuste kaotamisel loobuksid tööst vanglas. Järsk üleminek uuele töökorraldusele võiks seega ohtu seada kinnipeetavate meditsiinilise teenindamise järjepidevuse.

Täiendavalt selgitame, et vastavalt vangla päevakavale on kella 22:00 kuni 6:00 kinnipeetavatel öörahu, mil spetsialist-öed reageerivad eelkõige erakorralistele sündmustele, et tagada vältimatu abi. 24-tunnises vahetuses töötav meditsiiniõde lõpetab päevakavas ettenähtud toimingud hiljemalt kell 22:30-ks ning hommikul alustavad esimeste päevakava järgsete toimingutega umbes kell 6:00. Seega on öörahu ajal on meditsiiniõdede töös rahulikum periood.

- ***punktis 25 esitatud soovitused tervishoiutöötaja poolt teostatava põhjaliku arstliku kontrolli kohta kehtivad samavõrd nii saabuvate uute vangide puhul kui vanglas toimunud vägivallajuhtumi järel ka olemasolevate vangide puhul (punkt 81);***

Vangistusseaduse § 14 lõikest 1 tulenevalt teostatakse kinnipeetavale vanglasse saabumisel tervisekontroll. Tervisekontrolliga selgitatakse välja kinnipeetava tervislik seisund, andmed kantakse elektroonilisse meditsiinikaarti. Vastavalt Vangistusseaduse § 53 lõikele 1 tagatakse kinnipeetavale ööpäevaringse vältimatu arstiabi kättesaadavus. Kohene tervisekontroll teostatakse ka kinnipeetavale, kellele on tekitatud kehavigastusi. Juhul, kui vanglaametnikud on kinnipeetava suhtes kasutanud füüsilist jõudu või erivahendit, siis see protokollitakse ning spetsialist-öde teostab kinnipeetava

ülevaltuse ning vajadusel osutab abi. Juhtumite korral, kus kinnipeetav ei ole ise küll kaebust esitanud, kuid kellel on vanglateenistuse ametniku märganud tundemärke, mis viitavad võimalikule vägivallale, teostatakse samuti meditsiiniosakonna spetsialisti poolt läbivaatus ning vajadusel osutatakse arstiabi.

Juhul, kui vanglas leiab aset intsident, mille tulemusel kinnipeetav vajab sellist meditsiinilist abi, mille andmiseks puudub vanglas võimalus, siis suunatakse kinnipeetav ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde väljapoole vanglat.

- ***Eesti valitsus peaks astuma vajalikud sammud tagamaks, et enesevigastamisele lähenetaks ravi, mitte karistamise vaatepunktist (punkt 84);***

Vangistusseaduse § 53 lg 4 sätestab, et kinnipeetava suhtes, kes on toime pannud tahtliku enesevigastuse, tekib vanglal regressiõigus tervishoiuteenustele kulutatud summade tagasinõudmiseks. Selgitame, et kinnipeetavalt ei nõuta raha sisse mitte seepärast, et teda karistada, vaid seepärast, et ta hüvitaks enda poolt tekitatud kahju. Tagasinõude olulisimad eeldused on need, et vigastus peab olema tekitatud tahtlikult ning kinnipeetav peab olema vastutusvõimeline ehk aru saada oma tegude tagajärgedest. Seoses enesevigastamisega tekkinud meditsiinikulud nõutakse kinnipeetavalt sisse kohtu vahendusel, mistõttu saab ka kohus hinnata, kas meditsiinikulude sissenõudmine on põhjendatud või mitte.

Selgitame, et enesevigastamisele järgneb alati vajaliku abi andmine meditsiinipersonali poolt. Kui end vigastanud kinnipeetav vajab lisaks ka psühholoogilist nõustamist, siis see talle ka võimaldatakse. Juhul, kui kinnipeetava enesevigastamine on tingitud meditsiinilisest diagnoosist, nt skisofreenia, bipolaarne häire, tagatakse neile ka vastav psühhiaatriline ravi.

Enesevigastamise kulude tagasinõudmisest ei ole mõistlik loobuda, sest sageli kasutavad kinnipeetavad enesevigastamist manipulatsioonivahendina, saavutamaks endale meelepärast lahendust ning pälvida vanglaametnike tähelepanu. Mõistlikuks ei saa pidada seda, kui kinnipeetav vigastab ennast regulaarselt manipulatiivsetel eesmärkidel ning seesugusest tegevusest tingitud kulutused jäävad riigi kanda. Kinnipeetavatele tuleb anda selge signaal, et nemad ise vastutavad enda poolt tekitatud kahju eest ning peavad tekitatud kahju hüvitama.

- ***tuleks astuda samme tagamaks, et vangide arstlikke läbivaatusi teostatakse väljaspool mitte-meditsiiniliste töötajate kuuldeulatust ja kui läbivaatust teostav arst ei nõua selgelt vastupidist, siis ka väljaspool nende nägemisulatust (punkt 86);***

Viru ja Tallinna Vangla praktika kohaselt vanglateenistuse ametnik kinnipeetava arsti vastuvõtul viibimise ajal reeglina arsti kabinetis ei viibi. Seega on tagatud kinnipeetavatele arstivisiidi privaatsus. Samas juhul, kui meditsiinitöötaja tunneb ennast kinnipeetava juuresolekul ohustatuna, on meditsiinitöötajal võimalik nõuda valvuri visiidi juures viibimist. Sellised meditsiinitöötajate soovid täidetakse, sest meditsiinitöötajate ohutuse tagamist peetakse oluliseks.

- ***Eesti valitsus peaks kõigis vanglates viivimatult lõpetama sunniviisilise uriiniproovi võtmise (punkt 88).***

Vangla julgeoleku tagamise seisukohast on äärmiselt oluline teada seda, kas kahtlusalusel isikul on joove ning kui jah, siis mis joobega on tegemist. Sunniviisiliselt uriiniproove vanglates reeglina ei võeta. Näiteks ei ole viimase aasta jooksul seda kummaski külastatavas vanglas tehtud. Juhul kui kinnipeetav ei ole olnud testi tarbeks võimeline urineerima, on kinnipeetava nõusolekul analüüs võetud kateetriga. Narkojoobe tuvastamiseks kasutatakse vajadusel ka süljetestest. Vangla on sunniviisilise uriiniproovi võtmise kohta pikemalt selgitanud oma 2007 aasta vastuses² CPT-le.

Kommentaariid

- ***Viru Vanglas oleks soovitatav suurendada õdede ressursse (punkt 79);***

² Kättesaadav: <http://www.cpt.coe.int/documents/est/2011-16-inf-eng.pdf>, lk 5.

Viru Vanglas viidi 2012. aastal läbi meditsiiniosakonna töökorralduse osas reform, mille eesmärgiks oli töö efektiivsemaks muutmine. Reformi käigus muudeti muuhulgas ka spetsialist-õdede töökorraldust. Tööde ümberkorralduse tulemusena kasutatakse spetsialist-õdede ressursse efektiivsemalt, mistõttu ei nähta vajadust ametikohtade suurendamiseks.

- **tuleb astuda samme tagamaks, et psühhotropseid ravimeid jagavad alati tervishoiupersonal, nagu seda nõuab riiklik seadusandlus. Eelistatavalt peaks kõiki ravimeid jagama tervishoiupersonal (punkt 82);**

Viru ja Tallinna Vanglas väljastab narkootiliste ja psühhotropsete ravimite loetellu kuuluvaid ravimeid spetsialist-õde valvuri juuresolekul. Kinnipeetav manustab ravimi koheselt järelevalve all ning seda kontrollitakse. Mittenarkootilised ja –psühhotropsed ravimid jagab õde arsti korraldusel patsiendi nime, kambri numbri ja ravimi nimetus(t)ega varustatud ravimipinalitesse dooside kaupa. Õe poolt valmis pandud ravimeid jagab igapäevaselt kinnipeetavale valvur, tuvastades isiku, kellele ravim(id) on määratud ning veendub koheselt, et ravimid manustatakse. Mittenarkootiliste- ja psühhotropsete ravimite igakordset jagamist meditsiinipersonali poolt ei pea vanglateenistus mõistlikuks, sest kulutaks asjatult meditsiinipersonali aega.

- **seksuaalsel teel levivate haiguste vältimist võiks parandada, muuhulgas andes vangidele teavet nende levikuviiside kohta ning võimaldades sobivaid kaitsevahendeid analoogselt üldise rahvastiku hulgas kasutatavatele (punkt 85);**

Kinnipeetavate vanglasse vastuvõtmisel ning edaspidi iga-aastaselt testitakse kinnipeetavaid HIV suhtes ning viiakse läbi HIV-alane nõustamine. Kui kinnipeetav avaldab kaebusi, mis võiks olla tingitud mõnest sugulisel teel levivast haigusest, teostatakse vajalikud uuringud, selgitamaks välja kinnipeetava diagnoos ning haiguse tuvastamisel tagatakse kinnipeetavale kohane ravi ja nõustamine. Kondoomid on kinnipeetavatele tasuta kättesaadavad pikaajalise kokkusaamise tarbeks. Kinnipeetavate vahelisi seksuaalsuhteid vangla ei tolereeri seetõttu, et paljuski on vanglas aset leivad seksuaalaktid vägivaldsed ning seotud võimupositsioonide kindlustamisega. Kui vangla võimaldaks kinnipeetavatele igapäevaseks kasutamiseks kaitsevahendeid, siis looks see soodsamad tingimused seksuaalvägivalla levikule vanglas.

- **Eesti valitsust innustatakse astuma vajalikke samme parandamiseks vangide kontrollimist hepatiidi osas (punkt 85);**

Vanglasse vastuvõtmisel testitakse kõiki riskirühma kuuluvaid kinnipeetavaid B- ja C-hepatiidi suhtes ning vajadusel määratakse ravi. Kui kinnipeetav avaldab kaebusi, mida võiks seostada B- ja C-hepatiidiga, teostatakse täiendav kontroll ka vangistuse jooksul ning haiguse tuvastamisel tagatakse kinnipeetavale vajadusel kohane ravi ja nõustamine. Samuti teostatakse riskirühma kuuluvatele kinnipeetavatele B-hepatiidi suhtes vaktsineerimist. Kõik saadud tulemused kantakse kinnipeetavate elektroonilisse tervisekaarti.

Täiendavalt märgime, et Justiits- ja Sotsiaalministeerium valmistavad hetkel ette koostöökokkulepet Norra finantsmehhanismi 2009-2014 raames rahastatud programmi „Rahvatervis“ eeldefineeritud projekti „Strengthening the prevention and treating system of infectious diseases in prisons“ elluviimiseks Justiitsministeeriumi poolt. Projekt näeb ette lisaks ravile, töötajate koolitustele ja muule ka iga-aastast vähemalt 400 kinnipeetava C-hepatiidi vastu testimist. Nakkushaiguste diagnoosimise võimekuse parandamiseks vanglates soetatakse projekti raames erinevaid meditsiinilisi seadmeid (röntgen- ja ultraheliaparaadid, autoklaavid, sterilisaatorid, tsentrifuugid).

- **Eesti valitsust kutsutakse üles koostama põhjalik strateegia narkoprobleemidega vangidele abi osutamiseks (punkt 87).**

Eestis on välja töötatud narkomaania ennetamise riiklik strateegia. Viidatud strateegia üks osa käsitleb narkoennetamist, ravi ning rehabilitatsiooni Eesti vanglates. Eesmärgiks on seatud toimiva kontrollisüsteemi loomine ning süsteemse ravi ja vanglasiseste rehabilitatsiooni võimaluste tagamine. Samuti on vanglateenistus välja töötanud uimastivastase võitluse kontseptsiooni vanglates. Viidatud kontseptsiooni kohaselt hõlmab uimastivastane võitlus vanglates mitmekülgset tegevust: preventsiiooni, ravi, rehabilitatsiooni, tagasilanguse ennetamist, kahjude vähendamist, vabanemisjärgset tuge, uimastiseiret, tulemuslikku julgeolekutööd ja pakkumise vähendamist ning

tähtis on keskenduda korraga kõikidele uimastiproblemaatika tahkudele. Näiteks Viru Vanglas on sõltuvusrehabilitatsiooniosakonnad noortele ja täiskasvanud kinnipeetavatele. Kinnipeetava paigutamine sõltuvusrehabilitatsiooni osakonda on riskihindamise ja individuaalse täitmiskava põhine ning tuleneb individuaalses täitmiskavas seatud eesmärkidest. Paigutamisel sõlmitakse kinnipeetavaga kokkulepe ehk nõusolek rehabilitatsiooniprogrammis osalemiseks ja uimastitarbimise kontrolliks. Noortele kinnipeetavatele tagatakse intensiivne rehabilitatsiooniprogrammi läbimine ja toetavate tegevuste korraldamine, täiskasvanutele tagatakse sõltuvusrehabilitatsiooni etapile vastavad tegevused.

Teabepäringud

- ***Üksikasjalik teave vanglate tervishoiuteenuste võimaliku üleandmise kohta Justiitsministeeriumilt Sotsiaalministeeriumile (punkt 77);***

Tervishoiuteenuste võimalikku üleandmist Justiitsministeeriumilt Sotsiaalministeeriumile on analüüsitud, kuid käesolevaks ajaks on aktiivselt edasi mindud vaid psühhiaatrilise sundravi korraldamise üleandmisega.

- ***tähelepanekud Tallinna Vangla vangidelt saadud kaebuste kohta, et arsti või eriarsti nagu näiteks hambaarsti või psühhiaatri juurde on raske aega kinni panna (punkt 78);***

Tallinna Vanglas osutatakse tervishoiuteenust ravijärjekorra alusel. Kinnipeetavate poolt esineb kaebusi seoses sellega, et ravijärjekorras on pikad, kuid Tallinna Vangla teeb pingutusi, et hoida järjekorrad võimalikult lühikesed. Käesoleval ajal on psühhiaatri vastuvõtu järjekord keskmiselt 3 nädalat ning hambaarsti järjekord kuni 8 nädalat. Olukorras, kus kinnipeetava terviseseisund vajab kohest arsti sekkumist, tagatakse kinnipeetavale abi osutamine viivitamatult. Juhul kui isik vajab kohest ravi, mille andmiseks puudub vanglas võimalus, siis suunatakse kinnipeetav ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde väljapoole vanglat.

- ***täpne ja ajakohane teave kehaõõnsuste läbiotsimise korra kohta ja selle kohta, kes seda protseduuri teostada võivad (punkt 83).***

Keelatud esemete avastamiseks on vanglaametnikul õigus läbi viia kinnipeetava täielik läbiotsimine. Kui peaks vajadus tekkima kehaõõnsuste kontrolliks, siis selle teostab privaatset eranditult meditsiinitöötaja. Viru Vanglas ei viida meesoost kinnipeetavate puhul läbi füüsilist kehaõõnsuste läbiotsimist, vaid vajadusel manustatakse isikule meditsiinitöötaja poolt lahtistavaid ravimeid ning suunatakse ta spetsiaalsesse tualettruumi, kus on võimalik väljaheiteid kontrollida. Regulaarselt ja järjepidevalt ei otsita kinnipeetavate kehaõõnsusi läbi kummaski vanglas. Kehaõõnsuste läbivaatuse teostamiseks esineb vajadus väga harva. Viru Vanglas on see vajadus tekkinud ühel korral ja Tallinna Vanglas viimase aasta jooksul paaril korral.

3.6 Vangide toitlustamine

Soovitused

- ***Vangide vanglasse saabumisel tuleks nende toitumust hinnata, arvutades muuhulgas täisealiste puhul kehamassi indeksi (BMI) ja koostades kasvuveas noorte puhul kasvugraafiku. Edaspidi tuleb mõõtmisi mõistlike ajavahemike järel korrata (punkt 90);***
- ***Vangidele, kelle kehamassi indeks on väiksem kui 18,5, kelle kasv on peatunud või kes tahtmatult kaotavad kaalus kolme kuuga rohkem kui 5%, tuleb rakendada toitumisalaseid meetmeid (anda hea kvaliteediga lisatoitu) ning neid tuleb hoolikalt jälgida, kuni olukord on paranenud (punkt 90);***

Kinnipeetava vanglasse saabumisel teeb meditsiinitöötaja esmase läbivaatuse ning fikseerib muuhulgas kinnipeetava pikkuse ja kehakaalu. Sotsiaalministri määrusest „Toidunormid kinnipidamisasutustes“ § 4 lõike 2 kohaselt kinnipeetavad, kelle kehamassiindeks on alla 18,5 kg/m², naised pikkusega üle 180 cm ja mehed pikkusega üle 190, saavad lisatoitu. Alakaaluliste korduv

kehakaalu kontroll ja tulemuse fikseerimine toimub regulaarselt üks kord kolme kuu jooksul. Vastavalt tulemusele lisatoidu saamist kas pikendatakse või lõpetatakse. Kui kinnipeetav on saavutanud normaalkaalu, taastatakse tavatoidurežiim.

Vastavalt VangS-i § 52 lõikele 2 on arst kohustatud pidevalt jälgima kinnipeetavate terviseseisundit, sh ettekatsetamatut kaalulangust. Vangla arstidel on võimalik kinnipeetavatele, kelle kaalulangus on ettekatsetamatult ebanormaalselt suur, määrata lisatoit. Viidatud lisatoit tähendab, et kinnipeetav saab tavamenüüst 300 kcal enam toitu. Lisatoit on Tallinna Vanglas määratud ligikaudu 160 kinnipeetavale ja Viru Vanglas ligikaudu 350 kinnipeetavale. Samuti on arstil võimalik kinnipeetavale määrata lisaportsjon, mis tähendab topehtkogust toitu.

- ***kõigi Eesti vanglate tervishoiuteenistustel tuleks võtta toitlustamise üle järelevalve teostamise osas kasutusele ennetav lähenemine. Eriti tuleks tähelepanu pöörata teatud vangide rühmadele, kellel võivad toitlustamise osas erivajadused olla (punkt 91).***

Vanglates toimitakse vastavalt seadusele, mis tagab tervishoiupersonali ennetava lähenemise kinnipeetavate toitlustamisele. Vangistusseaduse § 47 lg 2 sätestab, et vangla toidukava koostamist ja toitlustamist jälgib arst. Sama sätte lõikest 3 tuleneb, et ettekirjutusel kindlustatakse kinnipeetavale dieettoitlustamine. Näiteks Viru Vanglas pakutakse 348 kinnipeetavale meditsiinilistel näidustustel leiva asemel saia, 26 kinnipeetavale on määratud lihavaba toit, diabeetikutele mõeldud menüü on määratud 21 kinnipeetavale, 13 kinnipeetavale on määratud seoses laktoosi talumatusega erimenüü jne. Tallinna Vanglas pakutakse 363 kinnipeetavale meditsiinilistel näidustustel leiva asemel saia, 51 kinnipeetavale on määratud lihavaba toit, diabeetikutele mõeldud menüü on määratud 7 kinnipeetavale, 34 kinnipeetavale on määratud kalavaba toit. Selgitame, et arst hindab kinnipeetava toiduenergia vajadust, määrates ta toitlustamiseks vastavasse rühma.

3.7 Muud probleemid

Soovitused

- ***Eesti valitsus peaks astuma vajalikud sammud tagamaks, et teleskoopnuiasid, pisargaasiballoone ja käeraudu kinnipidamisalas avalikult ei kanta (punkt 92);***

Vanglaametnikud kannavad teleskoopnuiasid, pisargaasiballoone ja käeraudu tagamaks vangla julgeolekut. Eelnimetatud esemeid kantakse vööl, mitte käes, kus need võiksid provotseerivalt mõjuda. Intsidendi toimumisel, mis nõuab kõnealuste esemete kasutamist, on ametnikel võimalik kiiresti ja kohaselt reageerida üksnes juhul, kui need asuvad käeulatuses. Vanglas võib esineda intsidente, mis vajavad kohest reageerimist, ning sellises olukorras võib igasuguse viivitusega kaasneda negatiivne tagajärg. Näiteks sel ajal, kui ametnik otsib vajalikku eset, jõuab kinnipeetav ametnikku või kedagi teist rünnata. Vangla peab olema valmis igasugustele intsidentidele koheselt reageerima. Julgeolekukaalutlustel on oluline, et vanglaametnikud kannaksid teleskoopnuiasid, pisargaasiballoone ja käeraudu käeulatuses, sest see võimaldab intsidendi esinemisel kohest reageerimist.

- ***igakuiste „lühiajaliste kokkusaamiste“ kestust tuleks nelja tunni pikendada. Soovitatavalt peaks vangidele iga nädal kokkusaamise võimaldama (punkt 94);***

Vangistusseaduse § 24 lg 1 sätestab, et kinnipeetavale on lubatud vähemalt üks kord kuus järelevalve all kokku saada oma perekonnaliikmete ja teiste isikutega, kelle maine osas ei ole vanglateenistusel põhjendatud kahtlusi. Sama sätte lõige 2 esimese lause kohaselt lühiajalise kokkusaamise kestus on kuni kolm tundi. Selgitame, et kuna kokkusaamisi on palju ning kokkusaamiste võimaldamise sagedus ja kestus oleneb vangla piiratud võimalustest, siis ei ole võimalik tõsta kokkusaamise miinimumkestust nelja tunni ning miinimumsagedust muuta tihedamaks. Seaduses on hetkel kirjas miinimum, mille vangla peab tagama kõigile soovijatele, kuid võimalusel vangla võimaldab kokkusaamisi tihedamini.

- ***külastatud asutustes (ja ka teistes Eesti karistusasutustes, kus see on sobilik) tuleks kokkusaamiste tingimused üle vaadata tagamaks, et lühiajalised kokkusaamised toimuvad reeglina avatud tingimustes ning seda kõigis vangide kategooriates (punkt 94);***

Vastavalt justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ § 31 lõikele 2 võib kokkusaamisruumis või muus kokkusaamiseks ettenähtud kohas kinnipeetava ja temaga kokkusaamisele tulnud isiku eraldada klaasist või traatvõrgust vaheseinaga. Viru ja Tallinna Vanglas on lühiajaliste kokkusaamiste ruumides eraldatud kinnipeetav külastajast klaasist vaheseinaga. Vaheseina kasutamine aitab vähendada võimalusi vanglas keelatud esemete üleandmiseks nt vanglaametniku tähelepanu juhitakse kõrvale ning seda kasutatakse keelatud eseme üleandmiseks. Enne kokkusaamist otsitakse kokkusaaja küll vastavalt Vangla sisekorraeeskirja § 37 lõikele 2 läbi, kuid see ei välista täielikult võimalust, et kokkusaajal õnnestub kokkusaamisele kaasa võtta keelatud esemeid. Tagamaks vangla julgeolekut on vaja muuhulgas tagada ka, et vanglasse ei satuks keelatud esemeid ning nende avastamiseks teeb vangla kõik endast oleneva, lähtudes kehtivast õigusest.

- **karistusena määratava üksikvangistuse ülempiir ei tohiks ületada 14 päeva ühe süüteo eest ja võimalusel oleks lühem. Lisaks peaks olema keelatud järjestikuste distsiplinaarkaristuste määramine, mille tulemuseks on ülempiiri ületav katkematu üksikvangistus. Kõik vangli toimepandud süüteod, mille eest leitakse olevat vajalik kõrgem karistus määrata, tuleks menetleda kriminaalõigussüsteemi kaudu (punkt 95);**

Tänaasel päeval on läbi aastate keskmine kartserikaristusena määratud päevade arv kogu vanglasüsteemi lõikes ca 7. Vangistusseaduse § 63 lg 1 p 4 kohaselt võib isikule määrata distsiplinaarkaristusena kartserisse paigutamise maksimaalselt 45-ks ööpäevaks. Kartserikaristuse määramist ja kohaldamist reguleerib Vangistusseadus. Ka Viru Vanglas määratakse kartserikaristusi vastavalt vangistusseaduse § 63 lg 1 punktis 4 sätestatud lubatud määra ulatuses. Vangistust reguleerivad õigusaktidest ei tulene keeldu mitme kartserikaristuse järjestikuseks kohaldamiseks. Vastavalt vangistusseaduse § 65 lõikele 1 pööratakse üldjuhul distsiplinaarkaristus täitmisele kohe. Vangla tegevust nimetatud küsimuses on hinnanud Eesti kohtud, kes ei ole jõudnud järeldusele, et kartserikaristusi ei tohiks järjest täitmisele pöörata. Näiteks leidis Riigikohus³ oma 21.03.2013 otsuses nr 3-3-1-79-12, et isikut 69-ks ööpäevaks järjest kartserisse paigutades ei rikkunud vangla isiku õigusi ega alandanud tema inimväärikust. Käesoleval ajal me ei leia, et otstarbekas oleks hakata seniseid raskemaid distsipliinirikumisi menetlema kriminaalõigussüsteemi kaudu, sest praegune distsiplinaarmenetlus on riigile vähem koormav ning ka kinnipeetavale määratakse karistuse eest rikkumine varem, mis aitab tal paremini rikkumise ja karistuse omavahelist seost mõista.

- **tuleks oluliselt vähendada alaealiste distsiplinaarkaristusena karistuskambrisse paigutamise ülempiiri, soovitatavalt nii, et see ei ületaks kolme päeva. Lisaks peab alaealistele sellise karistuse määramisel olema neile kogu sellise meetme vältel tagatud sobiv kontakt inimestega (punkt 95);**

Vangistusseaduse § 63 punkti 2 kohaselt võib noort kinnipeetavat kartserisse paigutada kuni 20 ööpäevaks. Alaealiste distsiplinaarsel mõjutamisel ei tehta erisusi. Distsiplinaarkaristuse valikul hinnatakse eraldi, missugune distsiplinaarkaristus aitaks suunata kinnipeetavat õiguskuulekale teele ning oleks vastavuses proportsionaalsuspõhimõttega, mis tuleneb Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 11 2. lausest (abinõu sobivus, selle vajalikkus ja proportsionaalsus kitsamas tähenduses, ehk mõõdukus). Distsiplinaarkaristuse valikul võetakse arvesse vangistuse täideviimise eesmärki. Alaealise kartserisse paigutamisel jälgitakse, et valitud distsiplinaarkaristus oleks eesmärgipärane ning proportsionaalne toime pandud rikkumisega ning üldjuhul maksimaalset kartseri karistusaega ei rakendata.

- **kõigile karistuskambrisse paigutatavatele vangidele tuleks võimaldada juurdepääs laiemale lugemisvarale (punkt 96);**

Tulenevalt vangla sisekorraeeskirja § 60 lõikest 1 võib kartseris kinnipeetaval kaasas olla mõistlikus koguses õppe- või usukirjandust. Lisaks eeltoodule saavad kartserikaristust kandvad kinnipeetavad lugeda ajalehti, kui neile ei ole seda õigust piiratud. Piiratud on see õigus aga väga vähestele kinnipeetavatele, eelkõige nendele, kes võivad ajalehed süüdata, tekitada nendega uputuse vms. Käesoleval ajal on kartserikaristust kandval kinnipeetaval võimalik kambris harival viisil aega veeta – lugeda õppe- ja usukirjandust. Meelelahutuslike tegevuste lubamisel kambrisse väheneks oluliselt kartserikaristuse mõte ja eesmärk.

³ Kättesaadav eesti keeles: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-3-1-79-12>

- **tervishoiupersonali roll üksivangistuses hoitavate vangide suhtes tuleks punktis 97 toodud märkuste valguses üle vaadata (punkt 97);**

Kartserisse paigutatud kinnipeetavale tagatakse vajadusel arstiabi. Samuti juhul, kui vanglaametnikul tekib kahtlus, et kinnipeetava kartserisse paigutamine ei ole tulenevalt kinnipeetava tervislikust seisundist võimalik, siis enne kartserisse paigutamist teostatakse arstlik kontroll ning arst annab hinnangu kinnipeetava kartserisse paigutamise võimalikkusele. Seega kinnipeetava kartserisse paigutamisel arvestatakse tema tervislikku seisundit. Kinnipeetava tervislikku seisundit kartserikaristuse ajal jälgib üksuse spetsialist-õde, kes teeb kinnipeetava juurde visiidi üks kord nädalas. Kui kinnipeetaval esineb terviseprobleeme, saab ta igal ajahetkel vanglateenistuse ametnikke arstiabi vajadusest teavitada ning vajadusel osutatakse kohest arstiabi. Spetsialist-õde hindab kinnipeetava tervislikku seisundit ja kui kinnipeetava tervislik seisund ei võimalda kartserikaristuse kandmist jätkata, siis karistuse kandmine katkestatakse kuni kinnipeetava tervenemiseni.

- **Eesti valitsus peaks distsiplinaarvangistusse paigutamise protseduuri üle vaatama tagamaks, et i) selliseid vange teavitatakse neile esitatud süüdistustest kirjalikult, ii) neil on õigus saada õigusabi, iii) neile antakse mõistlik aeg oma õiguskaitsese formuleerimiseks ning iv) neil on õigus saada ära kuulatud otsuse langetaja poolt, enda nimel tunnistajaid välja kutsuda ja enda vastu esitatud tõendeid uurida. Lisaks peaks võimaldama vajalikku abi vangidele, kellel on raskusi eesti keelest arusaamisega (punkt 98);**

Vangistusseaduse § 64 lg 1 sätestab, et distsiplinaarmenetluse viib läbi ning distsipliinirikumise asjaolud selgitab välja vanglateenistus. Täpsemalt toimub see järgmiselt. Kui kinnipeetav paneb toime distsipliinirikumise, fikseerib vanglateenistuse ametnik rikkumise ettekandega. Kinnipeetavat teavitatakse koheselt ettekande koostamisest ning antakse võimalus omapoolsete selgituste andmiseks. Selgituste andmine on kinnipeetava õigus, mitte kohustus. Seejärel otsustab üksuse juht, kas rikkumist menetletakse distsiplinaarkorras või mitte. Kui rikkumist otsustatakse menetleda, määrab peaspetsialist – üksuse juht menetluse läbiviija. Kinnipeetavat teavitatakse tema suhtes algatatud distsiplinaarmenetlusest ja antakse veelkord võimalus omapoolsete selgituste andmiseks. Distsiplinaarmenetluse käik protokollitakse. Protokollile kirjutab alla distsiplinaarmenetluse läbi viinud vanglaametnik. Koostatud protokoll tutvustatakse kinnipeetavale. Kinnipeetaval on õigus distsiplinaarmenetluse protokollile esitada omapoolseid vastuväiteid. Distsiplinaarkaristuse määrab menetluse läbiviija. Distsiplinaarkaristuse määramine vormistatakse käskkirjana ja seda tuleb põhjendada. Distsiplinaarkaristuse käskkiri antakse kinnipeetavale allkirja vastu.

Isikul on õigus kaasata distsiplinaarmenetlusesse kaitsja. Kui isikul ei ole piisavalt rahalisi vahendeid õigusabi andjale tasumiseks, võib ta õigusabi taotleda ka riigilt. Juhul, kui vanglateenistus on tuvastanud, et kinnipeetav ei oska distsiplinaarmenetluses selgituste andmiseks piisaval määral eesti keelt, võimaldatakse kinnipeetaval selgitused anda oma emakeeles, mis tõlgitakse kinnipeetava või vangla kulul eesti keelde. Samuti selgitab vanglateenistus võimalusel kinnipeetava emakeeles talle distsiplinaarmenetluses tähtsust omavaid asjaolusid. Juhul, kui kinnipeetav ei nõustu talle määratud distsiplinaarkaristusega, on tal võimalik esitada vaie, selgitades miks ta leiab, et distsiplinaarkaristus ei ole õigesti määratud. Pärast kohustuslikku vaidemenetluse läbimist on kinnipeetaval võimalik pöörduda ka kaebusega kohtusse. Rõhutame siinjuures, et nii distsiplinaar- kui ka kohtumenetlus toimub uurimispõhimõttel ehk haldusorganil on kohustus välja selgitada kõik asjas tähtsust omavad asjaolud. Seega isegi, kui kinnipeetaval puudub distsiplinaar- või kohtumenetluses esindaja, siis haldusorgan ja kohus peavad tagama tema õiguste kaitse ning omal algatusel asjaolud välja selgitama.

Kuna kinnipeetavale on tagatud võimalus distsiplinaarmenetluses selgituste andmiseks, võimalus vaide ja kohtukaebuse esitamiseks ning menetlus on alati kirjalik, leiame, et käesoleval ajal on kinnipeetavatele tagatud piisavad vahendid ja võimalused õiguste kaitsmiseks.

- **tuleks rakendada meetmeid, et edastada vangidele arusaadavas keeles neile vajalik teave kõigi olemasolevate väliskaebuste- ja järelevalvemehhanismide kohta (punkt 102).**

Kinnipeetaval on võimalik tutvuda õigusaktidega, kust on sätestatud erinevad kaebevõimalused ja info järelevalvemehhanismide kohta. Kinnipeetava õigusest vaide- ja kohtumenetluseks annab ülevaate ka

vangistusseadus. Vangistusseadust tutvustatakse kõikidele kinnipeetavatele alati vanglasse saabumisel ja seadus on eesti ja vene keeles jooksvalt kinnipeetavale kättesaadav nii paberandjal kui elektrooniliselt. Kui vanglasse satub kinnipeetav, kes ei valda ei eesti ega ka vene keelt, kutsutakse vangla tõlgi, kes tutvustab kinnipeetavale olulisi vangistust reguleerivaid õigusakte. Samuti rakendatakse vanglates individuaalsemat teavitusteetodit, kus inspektor-kontaktisik või mõni muu vanglaametnik selgitab kinnipeetavatele erinevaid kaebevõimalusi. Haldusaktidel ja toimingute sooritamisel keeldumisest teadaantavas kirjalikku vastusesse lisatakse vaidlustamisviide, kus on selgitatud kaebevõimalusi vastuse vaidlustamiseks. Kohtulahendite vaidlustamise võimalusest teavitatakse vastavasisulise viitega kohtulahendites. Kinnipeetava soovil korraldab kohus kohtuotsuse tõlkimise kinnipeetavale arusaadavasse keelde. Samuti on kinnipeetaval võimalik vangla poole pöörduda kirjalikult ning küsida nõu ja abi.

Kommentaariid

- ***Eesti valitsus peaks astuma vajalikke samme tagamaks, et pikaajalised kokkusaamised on võimalikud kõigile vangidele olenemata nende rahalistest võimalustest (punkt 94);***

Tulenevalt vangistusseaduse § 25 lõikest 4 on võimalik pikaajaliste kokkusaamiste kulusid kanda nii kinnipeetaval kui ka kokkusaamisele tulnud isikul. Seega võimaldab kehtiv regulatsioon kanda pikaajalise kokkusaamise kulusid ka kokkusaajal, juhul kui kinnipeetava majanduslik seis kokkusaamise eest tasumist ei võimalda. Käesoleval hetkel ei pea me võimalikuks pakkuda pikaajalisi kokkusaamisi tasuta. Kulud seisnevad ruumide kasutamise, kokkusaaja toitlustamise ja hügieenivahendite maksumuses. Tegemist ei ole kokkusaamise tasuga, vaid reaalsete kuludega, mida vangla kannab seoses kokkusaamisega.

- ***Eesti valitsus peaks praeguse kaebuste esitamise süsteemi punktis 99 toodud märkuste valguses üle vaatama; täpsemalt tuleks tagada, et vangla direktorile adresseeritud kaebustele kirjutaks alla vangla direktor (punkt 99);***

Väga suur osa kinnipeetavaid adresseerib oma pöördumisi vangla direktorile. Arvestades pöördumiste suurt hulka ei ole mõeldav, et direktor allkirjastaks kõik vastused. Kuna üksiküsimuste lahendamise tegelevad ja vastused kinnipeetavate pöördumistele koostavad pädevad vanglaametnikud, kes on konkreetsete asjaoludega kursis, siis ei ole mõistlik ega otstarbekas lasta neid vastuseid allkirjastada direktoril. Direktor allkirjastab näiteks vastused kahjunõuetele, millega lahendab sisuliselt vaidlustused ja annab hinnangu direktori alluvate varasematele otsustustele ja toimimisele. Kinnipeetavatel on võimalik põhjendatud vajadusel registreerida end ka direktori vastuvõtule, kus tal on võimalik direktoriga personaalselt probleemidest ja tähelepanekutest vestelda.

- ***Eesti valitsus peaks uurima, kuidas saaks vanglakomisjonide potentsiaali täielikult ära kasutada ja kuidas saaks edendada nende sünergiaat riikliku ennetusasutusega (punkt 102).***

Võimalusel püüame arendada vanglakomisjonide ja riikliku ennetusasutuse koostööd. Näiteks kaalume hetkel sisse seada korda, mille kohaselt vanglakomisjonide liikmed valib komisjon, mille liikmeks on ka riikliku ennetusasutuse esindaja.

Teabepäringud

- ***Eesti valitsuse tähelepanekud punktis 93 nimetatud märkuste kohta seoses vangide klassifikatsiooniga nende eesti keele oskuse alusel ning teave edasistest rakendatud meetmetest vanglatöötajate ja vangide vahelise ühise keele puudumisest tuleneva suhtlusprobleemi lahendamisel (punkt 93).***

Kinnipeetava keeleoskus kajastub nimesildil ja see hõlbustab ametnikel aru saada, milline on konkreetse kinnipeetava eesti keele oskus. Nende kinnipeetavatega, kes oskavad elementaarsel tasemel eesti keelt, on mõistlik suhelda eesti keeles, et pakkuda neile keelepraktikat eesmärgiga parandada nende keeleoskust veelgi. Hea riigikeeleoskus loob kinnipeetavale paremad võimalused tulevikus hakkamasaamiseks. Kui kinnipeetava riigikeele oskus ja kõnest arusaamine on puudulik, siis

jagatakse kinnipeetavale korraldusi lisaks eesti keelele ka kinnipeetavale arusaadavas keeles. Vanglateenistujad valdavad üldjuhul vene keelt tasemel, mis võimaldab riigikeelt mitteoskavate kinnipeetavatega suhelda ja vajadusel teha mõistetavaks riigikeelsete dokumentide sisu. Vanglaametnike erialade õppekavad sisaldavad võõrkeele (vene keele) õpet. Ametnikele koostatud eesti-vene vestmik käsitleb vanglas enamkasutatavaid sõnu, väljendid jms, mis toetab riigikeelt mitteoskava kinnipeetava ja ametniku vahelist suhtlust. Vangla raamatukogudes on saadaval sõnastikud, mis on kättesaadavad nii kinnipeetavatele kui ka ametnikele. Samuti korraldatakse ametnikele vene keele kursusi, täiendamaks ametnike venekeeleoskust. Samuti korraldatakse kinnipeetavatele intensiivselt riigikeeleõpet, mis läbi vähendatakse võimalust, et ametnike ja kinnipeetavate vahelises suhtluses esineks keelelist barjääri.

4. SOTSIAALMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED

4.1 Eelmärkused

Teabepäringud

- ***Edusammud Eesti valitsuse kavade elluviimisel sotsiaalhooldekodude elanike deinstitutionaliseerimiseks, edendades kogukonnapõhist hooldust (punkt 106).***

Deinstitutionaliseerimine, arendades kogukonnapõhiseid teenuseid vaimse puudega inimestele on Eestis prioriteediks järgmisel ERF perioodil. Psüühiliste erivajadustega inimestele sotsiaalteenuseid pakkuvate asutuste tingimuste kaasajastamise eesmärk uute kaasaegsete perekodude näol on parandada puuetega inimeste iseseisva toimetuleku võimet, suurendada nende sotsiaalset kaasatust ning soodustada nende tööhõivet. Neile inimestele antakse võimalus elada kogukonnas rikkalikumat ja mitmekesisemat elu, pakkudes lühi- ja pikaajalisi päevaseid ja ööpäevaringseid hoolekandeteenuseid, mis aitavad neil saada hakkama igapäevaeluga ja pakuvad tuge, eesmärgiga suurendada nende tööhõivet ning õpetada neile nii iseseisvat toimetulekut kui võimalik.

Käesoleval aastal luuakse sellised kodud umbes 550 kliendile. AS Hoolekandeteenused on laienuid peaaegu igasse maakonda ning neil on kogu Eestis kaksikümmend kolm kodu rohkem kui 2500 kohaga. 2013. aasta lõpuks valmib psüühiliste erivajadustega inimestele 55 uut perekodu üheteistkümnnes erinevas asukohas – rajatakse kaheksa uut kaasaegsetest perekodudest koosnevat kodu ning laiendatakse kolme töökodu. Järgmisel ERF perioodil (2014-2020) on plaanis parandada ka teiste erihooldust vajavate klientide elutingimusi; sotsiaalminister töötab koos sidusrühmade ja partneritega välja erihooldusteenuste strateegia, et uuendada arengusuundi, selgitada mõisteid, jne.

4.2 Väärkohtlemine

Soovitused

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliiniku ja Koluvere hooldekodu juhtkond peaks sanitaridele regulaarselt meenutama, et kõik patsientide/elanike väärkohtlemise vormid, sealhulgas sõnaline väärkohtlemine, on lubamatud ja nende eest karistatakse nõuetekohaselt (punkt 108);***

Põhja-Eesti Regionaalhaigla tagasiside alusel korraldab kliinik pidevalt töötajate koolitusi selle kohta, kuidas patsientidega käituda. Patsientidelt kogutakse töötajate käitumise kohta pidevalt tagasisidet, et rakendada viivitamata asjakohased meetmed soovimatu käitumise lõpetamiseks ning selleks, et see ei korduks.

Kliiniku siseveebilehel on eraldi peatükk „Patsiendi väarikuse säilitamine”, kus on CPT eestikeelsed materjalid kõikidele töötajatele ja osakondade vanemõed tutvustavad neid töötajatele regulaarselt. Dokumentide nimekiri on järgmine:

- Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon;
- Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni mittekohustuslik protokoll, valikuline;
- Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) ülevaade;
- Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) standardid;
- Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) konventsioon;
- Väärkohtlemise ennetamine;
- Istanbuli protokoll;
- Vaimuhaigete kaitsmise ja vaimse tervise parandamise põhimõtted.

Kõik kliiniku hooldus- ja turvatöötajad on läbinud 20-tunnise kliiniku korraldatud asutusesisese koolitusprogrammi, kus tehakse kokkuvõtte psühhiaatriliste patsientide õigustest ja väarikuse säilitamisest.

Kliinikus ravil viibivatel patsientidel on alati õigus ning neil on võimalus töötajate kohta kaebus esitada. Kaebusi menetletakse vastavalt kehtivale korrale. Lisaks sellele saavad kõik sundravil viibijad riigi õigusabi osutava advokaadi, kellele nad võivad samuti kaebusi esitada.

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliiniku ja Koluvere hooldekodu juhtkond peaks kasutama kõiki nende käsutuses olevaid vahendeid, et vältida patsientidevahelist/elanikevahelist vägivalda. Selle probleemi lahendamiseks peaks personal olema ohumärkide osas valvas ning nii valmis kui koolitatud vajadusel sekkuma (punkt 110).***

Põhja-Eesti Regionaalhaiglalt saadud tagasiside andmetel registreeritakse kõik patsientide kliinikuga seotud vägivaldajuhtumid. Riskianalüüsi kohaselt paigutatakse kliiniku töötajaid ja patsiente kliinikus regulaarselt ümber, et vältida vägivaldajuhtumite kordumist.

Kommentaariid

- ***CPT usub, et astutakse sobivaid samme psühhiaatriliste asutuste ja hooldekodude sanitaride kohta punktis 109 nimetatud nõuete täitmiseks (punkt 109).***

4.3 Elamistingimused

Soovitused

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus tuleks astuda samme tagamaks, et patsientidel oleks õigus päeval omaenda riideid kanda ja vajadusel neid ka selleks julgustataks või et neile võimaldataks riideid, mis ei ole ühesugused (punkt 113);***

Põhja-Eesti Regionaalhaiglalt saadud tagasiside andmetel on psühhiaatrikliinikus pakutav riietus samasugune nagu teistes kliinikutes (kirurgiikliinik, onkoloogiikliinik, jne.). Patsiendil on õigus valida, kas ta soovib olla enda riietes või kliiniku poolt pakutud riietuses. Riiete valimise süsteem on kõikides haigla kliinikutes ühesugune. Teadmata põhjustel eelistavad enamik patsiente haiglariietust.

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus tuleks rakendada vajalikke meetmeid, et kõik patsiendid, kelle tervis seda võimaldab, saaksid iga päev vabasse õhku minna. Patsientidele tuleb anda sobiv riietus ja jalatsid, mis võimaldavad neil igal aastaajal hoonest väljuda (punkt 114).***

Põhja-Eesti Regionaalhaiglalt saadud tagasiside andmetel ei saa haigla aktsepteerida süüdistust nagu ei oleks patsientidel võimalust vabasse õhku minna. Haiglal on piisavalt jalutsaedasid, millel on katusega alad, kus patsiendid võivad viibida, ja kõikidel patsientidel on ligipääs jalutsaladele, kui see ei ole vastunäidustatud patsiendi tervisliku seisundi või ekstreemsete ilmastikutingimuste tõttu.

Kommentaariid

- ***Eesti valitsust kutsutakse üles kõrvaldama punktis 112 kirjeldatud puudused seoses elamistingimustega Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus (punkt 112).***

Haigla majutuse standardtingimused on kehtestatud sotsiaalministri 15.11.2001.a. määrusega nr 132. Kõikidel patsientidel on oma lukustatav öökapp ning enamikes osakondades on ruumis ka riidekapp. Arvestades patsientide vaimset seisundit, ei ole võimalik ruumi koduse atmosfääri loomiseks liiga palju esemeid paigutada, kuna patsiendid võivad neid esemeid kasutada mittesihipäraselt, näiteks enese vigastamiseks, töötajate või teiste patsientide ründamiseks. Patsiendid saavad kõik väärtesemed jätta kliiniku hoidlasse.

Põhja-Eesti Regionaalhaiglalt saadud tagasiside andmetel on kõik osakonnad hästi varustatud privaatsete aladega ja haigla remondib ning renoveerib neid kasutuselolevaid alasid vastavalt majanduslikele võimalustele.

Teabepäringud

- ***Tehtud edusammud kavade elluviimisel eesmärgiga viia mõned Koluvere hooldekodu elanikud üle teistesse asutustesse (punkt 116).***

AS-ilt Hoolekandeteenused saadud tagasiside andmetel viidi raske liitpuudega elanikud uude tugikodusse 2012.a. detsembris. Kohtu poolt Koluvere hooldekodusse paigutatud elanikud viidi teise erihooldekodusse 2013.a. jaanuaris. 2013.a. veebruaris tehti mõned siseviimistlustööd ja alates märtsist on Koluveres majutatud üks kuni kaks inimest ühte tuppa.

On veel 10 suurt (umbes 24 m²) tuba elanikele, kuid need on elanikud, kes on harjunud koos elama ning ei soovi pärast mitmeid aastaid kooselamist eraldi elada.

4.4 Ravi

Soovitused

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus tuleb astuda samme, et arendada edasi individuaalsete raviplaanide koostamist ja mitut valdkonda hõlmavate ravimeeskondade tööd (punkt 119);***

Akuteid psühhiaatrilisi teenuseid osutatakse Eestis statsionaarselt. Erinevaid psühhoteraapiad ja tegevusteraapiad viiakse läbi ambulatoorselt. Igal patsiendil on oma arst ja raviplaan. Paljude patsientide puhul, kellel on tõsisemaid probleeme, peab kliinik ühendust perega, kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajatega, rehabilitatsioonimeeskonnaga ning tugikodu ja hooldusasutustega.

- ***kõigis Eesti psühhiaatriahaiglates tuleks olemasolevad protseduurid üle vaadata, tagamaks alljärgnevate nõuete järgimine:***
 - ***arst või kvalifitseeritud õde peab kõiki saabuvald patsiente võimalike vigastuste ja kiireloomuliste somaatiliste vajaduste osas kontrollima ning kõik meditsiinilised leiud peab nõuetekohaselt registreerima;***
 - ***alati, kui registreeritakse kehavigastusi, mis langevad kokku patsiendi kaebustega väärkohtlemise kohta (või mis kaebuste puudumisel siiski viitavad väärkohtlemisele), tuleb kirjed patsiendi soovist olenemata süstemaatiliselt vastavale prokurörile esitada (punkt 122).***

Vastavalt Eesti õigusnormidele on kõik meditsiinitöötajad kohustatud tervishoiuteenuse osutamise dokumenteerima. Kuid see, kui üksikasjalikult dokumenteerimine toimub ning kas dokumenteeritakse järelkontroll, sõltub meditsiinitöötaja otsusest ja tõenäoliselt vigastuste raskusastmest ja ravivajadusest. Terviseamet kontrollis süstemaatiliselt seda, kuidas meditsiinitöötajad tervishoiuteenuste osutamist dokumenteerisid.

Teabepäringud

- ***Eesti valitsuse tähelepanekud ilmnenud rehabilitatsioonikavade puudumise kohta olulisel hulgal Koluvere hooldekodu elanikest (punkt 124).***

Eesti rehabilitatsiooniteenuste süsteemis toimub praegu reform. Eesmärk on muuta teenus tõhusamaks, hõlpsamini kättesaadavamaks ja pöörata tähelepanu kvaliteedile. Selleks, et saavutada

eesmärki, mis seatakse kui inimene hakkab kasutama erihooldusteenust, koostab erihooldusteenuse pakkuja koos selle inimesega ja tema seadusliku esindajaga, kui esindaja on olemas, tegevusplaani konkreetsete tegevuste teostamiseks.

Tegevusplaani peab sisaldama:

- 1) Sotsiaalkindlustusameti poolt isiku jaoks seatud eesmärki ja eesmärgi saavutamiseks soovitatud tegevusi ning
- 2) isiku vajadustele vastavate tegevuste teostamise ajakava ja kirjeldust ning teenusepakkuja hinnangut tegevuste teostamise kohta vähemalt kord kuus. Tegevusplaani tuleb inimesele koostada erihooldusteenuse osutamise ajaks ja tegevuskava tuleb üle vaadata ja vajadusel täpsustada vähemalt kord aastas. Sotsiaalkindlustusamet korraldab riiklikku järelevalvet sotsiaalteenuste osutamise üle.

4.5 Personal

Soovitused

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliiniku 3. osakonnas tuleks ödede arvu suurendada (punkt 125);***

Ödede töölevõtmine kuulub Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliiniku pädevusse. Kuid antud soovitus edastatakse Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikule.

- ***Koluvre hooldekodu personali tuleks punktis 128 toodud märkusi arvestades suurendada (punkt 128).***

Vastavalt sotsiaalhoolekande seadusele tagab ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja iseseisva õendusabi kättesaadavuse 40 teenust saava isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas.

Kui ööpäevaringset erihooldusteenust osutatakse ebastabiilse remissiooniga raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäirega isikule, tagab teenuse osutaja vaimse tervise öe või psühhiaatriaõe osutatava iseseisva õendusabi kättesaadavuse 30 teenust saava isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas.

Kui ööpäevaringset erihooldusteenust osutatakse kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud isikutele, tagab teenuse osutaja vaimse tervise öe või psühhiaatriaõe osutatava iseseisva õendusabi kättesaadavuse 20 teenust saava kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas.

Kui ööpäevaringset erihooldusteenust osutatakse ainult vaimse alaarenguga isikutele, sealhulgas kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud vaimse alaarenguga isikutele, tagab teenuse osutaja iseseisva õendusabi kättesaadavuse 40 teenust saava vaimse alaarenguga isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas.

Psühhiaater teeb Koluvre hooldekodu elanikele visiidi vähemalt kord kuus.

Kommentaariid

- ***Puhkudel, kus turvatöötajaid kutsutakse, et nad aitaksid patsiente kinni hoida, peavad turvatöötajad tegutsema rangelt tervishoiutöötajate juhiste kohaselt (punkt 126).***

Puhkudel, kus tervishoiutöötaja vajab turvatöötajate abi patsientide kinnihoidmisel, tegutsevad turvatöötajad rangelt tervishoiutöötajate juhiste järgi.

4.6 Ohjeldusmeetmed

Soovitused

- **Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus ja sobivusel ka teistes Eesti psühhiaatrilistes asutustes tuleks astuda samme, vaatamaks punktis 131 toodud märkuste valguses üle nii fikseerimise kestused kui selliste meetmete kasutamise sageduse (punkt 131);**
- **Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus ja sobivusel ka teistes Eesti psühhiaatrilistes asutustes tuleks astuda samme, tagamaks, et fikseeritavad patsiendid saaksid kohalviibivalt tervishoiutöötajalt kogu neile vajaliku abi (sealhulgas eskortimise tualetti) ning et kõigi patsientidega, kelle suhtes mis tahes ohjeldusmeedet rakendatakse, toimuks meetme kasutamise lõppedes arutelu (nagu seda nõuab seadus (punkt 132));**

1. septembril 2012. aastal jõustus psühhiaatrilise abi seaduse 2¹. peatükk (§§ 9¹-9²), mis käsitleb statsionaarsel psüühilisel ravil viibivate patsientide õiguste piiranguid ainete ja esemete valdamisel. 3. peatüki §§-s 14-14⁴ käsitletakse ohjeldusmeetmeid puudutavaid muudatusi.

Vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse § 14 lõikele 1 võib ohjeldusmeetmeid kasutada ainult järgnevate asjaolude koosesinemise korral:

- 1) isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida;
- 2) haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut;
- 3) muu psühhiaatriline abi ei ole küllaldane.

Ohjeldusmeetmeid kasutatakse ainult arstide otsuste alusel. Vältimatutel juhtudel võib otsuse eraldamise või fikseerimise või eralduspalatisse paigutamise alustamise kohta teha meditsiiniõde, teavitades kohe arsti ohjeldusmeetme kasutamisest, misjärel teeb arst otsuse selle kohta, kas ohjeldusmeetme rakendamist on vaja jätkata. Enne ohjeldusmeetme kasutamist hindab arst viivitamatult ja isiklikult isiku seisundit ning teeb otsuse ohjeldusmeetme rakendamise vajaduse ja rakendatava ohjeldusmeetme kohta. Isikule rakendatav ohjeldusmeede peab olema proportsionaalne aset leidnud otsese ohuga ning peab rikkuma isiku õigusi ja vabadusi kõige vähemal määral. Ohjeldusmeetme kasutamine tuleb lõpetada kohe kui oht on möödas. Tervishoiutöötaja peab isikule selgitama ohjeldusmeetme kasutamise põhjuseid ja konkreetseid tegevusi ohjeldusmeetme kasutamisel. Ohjeldusmeetme kasutamise ajal ei tohi katkestada isiku ravi. Isik, kelle suhtes rakendatakse ohjeldusmeedet, peab olema tervishoiutöötaja jälgimise all. Mehaanilise fikseerimise korral peab isik olema tervishoiutöötaja pideva jälgimise all. Arst kontrollib isiku seisundit, kelle suhtes on ohutusmeede rakendatud, ning hindab vastavalt isiku seisundile ohjeldusmeetme rakendamise vajadust kuni ohjeldusmeetme kasutamine lõpetatakse. Ohjeldusmeetme kasutamise jätkamise vajaduse märgib arst isiku haiguslukkku. Pärast isiku suhtes ohjeldusmeetme kasutamise lõpetamist, vestleb arst isikuga esimesel võimalusel eesmärgiga vältida ohjeldusmeetme kasutamist tulevikus ning arst teavitab isikut tema õigustest seoses ohjeldusmeetme kasutamisega. Tervishoiutöötaja teavitab Terviseametit hiljemalt ohjeldusmeetme kasutamise lõpetamisele järgneval tööpäeval igast juhust, mil ohjeldusmeedet rakendati kauem kui 24 tundi.

- **Koluvete hooldekodus tuleks astuda vajalikud sammud tagamaks, et eraldusse paigutatud elanikku jälgiks pidevalt kvalifitseeritud tervishoiutöötaja. Töötaja võib olla väljaspool ruumi, kui ta on elanikule nähtav ning saab elanikku pidevalt jälgida ja kuulda. See hõlmab aineliste tingimuste muutmist ruumis, mida külastuse ajal eraldusse paigutamiseks kasutati või selle meetme rakendamiseks muu ruumi leidmist (punkt 134);**

Vastavalt sotsiaalhoolekande seadusele võib ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kasutada isiku suhtes, kes ei ole ööpäevaringset erihooldusteenust saama paigutatud kohtumäärusega, liikumisvabaduse piiranguna ainult eraldamist. Eraldamist võib kasutada lisaks kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikute suhtes.

Eraldamiseks loetakse isiku eraldusruumi paigutamist. Isiku eraldusruumis viibimise ajal peab isik olema pidevalt ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja järelevalve all.

Eraldamist võib kasutada ööpäevaringset erihooldusteenust saava isiku suhtes ainult juhul, kui:

- 1) on isikust tulenev otsene oht isiku enda või teise isiku elule, kehalisele puutumatusel või füüsilisele vabadusele;
- 2) isiku suusõnaline rahustamine või muude teenuse osutajale teadaolevate konkreetse isiku kohta arsti poolt märgitud meetmete kasutamine ei ole osutunud küllaldaseks ja
- 3) arst ei ole teenuse osutajale teadaolevalt eraldamise kasutamist konkreetse isiku suhtes välistanud.

Isiku võib eraldada teistest teenust saavatest isikutest kuni kiirabiteenuse osutaja või politsei saabumiseni, kuid mitte kauemaks kui kolmeks tunniks järjest.

Eraldamise kohta teeb ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kirjaliku põhjendatud otsuse. Isiku eraldamisest teavitab teenuse osutaja olemasolu korral isiku seaduslikku esindajat.

Pärast eraldamise lõpetamist on ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kohustatud eraldatud olnud isikule selgitama eraldamise otstarvet ja põhjust.

- ***Koluvere hooldekodu juhatus peaks astuma samme tagamaks, et väliste hädaabiteenustuste poolne keemiliste ohjeldusmeetmete kasutamine oleks täielikult registreeritud ning et kvalifitseeritud tervishoiutöötajad vastavaid elanikke pärast seda hoolikalt jälgiksid (punkt 135).***

Vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seadusele on kiirabi ambulatoorne tervishoiuteenus eluohutliku haigestumise, vigastuse või mürgistuse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse. Kiirabi osutab kiirabibrigaad häirekeskuselt saadud väljasõidukorralduse või muul viisil saadud teabe alusel. Kõik elanikele teostatud protseduurid dokumenteeritakse.

Terviseamet vastutab kiirabiteenuse kvaliteedi ja tingimuste eest. Sotsiaalminister kehtestab nõuded personalile.

Kommentaariid

- ***psühhiaatrilise abi seaduses kasutatud väljendit „pidev järelevalve“ tuleks mõista kui „pidevat juuresviibimist“ (punkt 129);***

Väljendit „pidev järelevalve“ tuleks mõista kui „pidevat juuresviibimist“. Vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse § 14¹ lõikele 1 peab mehaanilise ohjeldusmeetme rakendamise puhul isik olema tervishoiutöötaja pideva järelevalve all.

- ***CPT usub, et pärast psühhiaatrilise abi seaduse 2012. aasta muudatuste jõustumist on astunud samme tagamaks, et keemilise ohjeldusmeetme rakendamised kantakse vastavasse registrisse (punkt 133).***

Teabepäringud

- ***Hooldekodusse kutsumisel keemilist ohjeldusmeetmet rakendavate kiirabitöötajate tervishoiualane kvalifikatsioon (punkt 135).***

Vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seadusele on kiirabi ambulatoorne tervishoiuteenus eluohutliku haigestumise, vigastuse või mürgistuse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse. Kiirabi osutab kiirabibrigaad häirekeskuselt saadud väljasõidukorralduse või muul viisil saadud teabe alusel. Kõik elanikele teostatud protseduurid dokumenteeritakse.

Terviseamet vastutab kiirabiteenuse kvaliteedi ja tingimuste eest. Sotsiaalminister kehtestab nõuded personalile.

4.7 Õiguskaitsemehhanismid

Soovitused

- ***Tuleb astuda samme tagamaks, et isiku tahtest olenematu sotsiaalhoolekandeesutusse paigutamise uuendamise kohtumenetlustes kuulaks kohtunik alati ära ka kõnealuse isiku (punkt 141);***

Kohtunikud peavad selle soovitusel järgimist võimalikuks.

- ***Eesti valitsus peaks astuma samme rakendamaks nii seadustes kui praktikas patsiendilt ravimeetme kohaldamiseks vaba ja informeeritud nõusoleku küsimise põhimõtte ning tahtest olenematu ravimeetmete kohaldamise puhul punktis 143 nimetatud nõuded (punkt 143);***

Vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse § 3 lõikele 1 antakse psühhiaatrilist abi vaba tahte avalduse alusel, st isiku soovil või teadval nõusolekul. Psüühikahäirega isiku ravi ilma tema enda teadva nõusolekuta on lubatud ainult selle seaduse §-des 11 ja 17 sätestatud juhtudel. Sama kehtib piiratud teovõimega isikule psühhiaatrilise abi andmise ja tema ravi kohta, kui isik ise ei ole võimeline taht avaldama või kui eestkostja abi või raviga ei nõustu enne ravi kohaldamist, koostatakse otsus tahtest olenematu ravi kohaldamiseks ning vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse §-le 11 taotletakse kohtumäärust, mis lubab kohaldada patsiendi suhtes tahtest olenematut ravi. Kõik ravi puudutavad otsused teeb arstide konsiilium.

- ***Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikus ja Kolvere hooldekodus (ning sobivusel teistes Eesti psühhiaatrilistes ja sotsiaalhoolekandeesutustes) tuleks koostada tutvustav teabeleht/brošüür ning anda see igale uuele patsiendile/elanikule (ning tema seaduslikule esindajale ja lähedastele) koos vastavate sõnaliste selgitustega (punkt 145);***
- ***patsiente/elanikke tuleb neile vastuvõtmisel antava teabelehe/brošüüri vahendusel teavitada nende õigusest esitada kaebusi ja kaebuste esitamise korrast (punkt 146).***

Riiklikku järelvalvet sotsiaalteenuste osutamise kohta korraldab Sotsiaalkindlustusamet ning need soovitused on juba kohustuslikud kõikidele erihooldusteenuste pakkujatele.

Kommentaariid

- ***komitee usub, et praktikad, mille kohaselt tsiviilkohtumenetluses tahtest olenematu haiglasse paigutamise korral küsitakse välise psühhiaatri arvamust, kohaldatakse kõikjal Eestis (punkt 139);***
- ***oleks soovitatav, et õiguskaitse mehhanism, mille kohaselt ei saa eestkostjal isikuid ainult nende eestkostja nõusolekul psühhiaatriaiglasse võtta, kohalduks ka sotsiaalhoolekandeesutusse paigutamisel (punkt 142).***

Teabepäringud

- ***punktis 144 kirjeldatud elektrišokiteraapia patsiendi nõusolekuta kohaldamise praktika täpsed seaduslikud alused (punkt 144).***

Psühhiaatrilise abi seadus ei sätesta eraldi korda elektrišokiteraapia kohaldamiseks patsiendi nõusolekuta. Psühhiaatrilise abi seadus on läbivaatamisel ja seaduseandja otsib võimalusi selle lünga täitmiseks. Vastavalt võlaõiguse seaduse §-le 767 (Tervishoiuteenuse osutamine otsustusvõimetule patsiendile) kohaldatakse elektrišokiteraapiat patsiendi teadliku nõusolekuta psüühikahäirete põhjustatud ägedate seisundite puhul, kui kontakt patsiendiga on tema vaimse seisundi tõttu võimatu ja teraapia viivitamatu kohaldamata jätmise oleks ohtlik patsiendi elule või kahjustaks oluliselt patsiendi tervist (erinevate psüühikahäiretega seotud katatoonilised seisundid, millega kaasneb kontrollimatu ärevus või stuupor, mis on põhjustanud pikaajalise nälgimise). Elektrišokiteraapia

tõhusus selliste psüühikahäirete puhul on teaduslikult tõestatud. Enne teraapia kohaldamist koostatakse otsus tahtest olenematu ravi kohta ja vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse §-le 11 taotletakse kohtumäärust, mis lubab kohaldada patsiendi suhtes tahtest olenematut haiglaravi. Kõik ravi puudutavad otsused teeb arstide konsiilium.

5. KAITSEMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED (TALLINNA VAHIPATALJONI BARAKID)

Soovitused

- **Tallinna Vahipataljoni barakkides tuleks astuda viivitamatult samme parendamaks loomuliku valguse pääsu karistuskambritesse. Kambrid, millesse loomulik valgus praegu üldse ei pääse, ei tohiks enne kasutada, kui on tagatud loomuliku valguse pääs sellesse kambrisse (punkt 152);**

Arestimaja suletakse 2014. aasta lõpus vastavalt riiklikule kaitseprogrammile 2013-2022. Seniks kasutatakse võimalusel ainult aknaga kambreid.

- **tuleb astuda samme tagamaks, et iga isik, keda peetakse kinni 24 tundi või kauem, saaks iga päev vabaõhutegevust; vajadusel tuleb vastavaid eeskirju muuta (punkt 153).**

Pataljoniülem on kinni peetud isikutele kehtestanud ranged eeskirjad igapäevasteks harjutusteks vabas õhus (pataljoniülema 11.08.2009.a. korraldus), mis tagavad kõikide kinni peetud isikute vabaõhutegevuse, keda peetakse kinni 24 tundi või kauem.

Kommentaariid

- **eelistatav oleks määrata 7 m² kambrid üheinimesekambriteks ja mitte paigutada 14 m² kambrisse üle kolme inimese (punkt 152).**

Praegu on keelatud paigutada rohkem kui üks kinni peetud isik 7 m² suurusesse kambrisse. 14 m² suurust kambrid kasutatakse peamiselt 1-2, kuid mitte rohkem kui 3 isiku jaoks korraga. Ühe isiku jaoks on alati ette nähtud suurem kamber.

Teabepäringud

- **täpsustused selle kohta, kas Tallinna Vahipataljoni barakkide vabaõhutegevuste hoovis on puhkamise võimalused ja kaitse halbade ilmastikutingimuste eest (punkt 153).**

Eraldi varjualuseid ja pinke ei peeta jalutushoovis antud kontekstis vajalikuks, kuna kinni peetud isikutel on lubatud riietuda vastavalt ilmastikutingimustele. Kui tekib vajadus tooli või muude vahendite järele, siis annab need valvur vastavalt turvaeeskirjadele. Enamikel juhtudel ei vaja kinni peetud isikud sellist erilist kohtlemist.

Jaanus Konsa +372 693 8445 jaanus.konsa@oiguskantsler.ee (Õiguskantsleri Kantselei)

Tarmo Pruuli +372 6125049 tarmo.pruuli@siseministeerium.ee (Siseministeerium)

Kadi Alaküla +372 6208219 kadi.alakyla@just.ee (Justiitsministeerium)

Bärbel Vapper + 6269 205 barbel.vapper@sm.ee (Sotsiaalministeerium)

Gerly Morell +372 7170248 gerli.morell@kaitseministeerium.ee (Kaitseministeerium)